

V. CANARACHE

SISTEMUL PONDERAL ȘI TIPOLOGIA DRAHMELOR ISTRIENE DE ARGINT

Cînd oamenii, depășind perioada schimbului în natură, au simțit nevoia unei simplificări a metodei trocului, ei au luat drept bază pentru operațiile de schimb, metalele, fără însă să se poată vorbi deocamdată despre moneda propriu-zisă. Metalul se prelucra în mod primitiv : se tăia în bucăți egale, se cîntărea etc.

Sistemul, care a adus totuși, desigur, o mare ușurare în schimburile comerciale, a dirijat multă vreme viața economică a egiptenilor, caldeenilor, asirienilor, babilonienilor, persilor etc. Fiecare din aceste popoare aveau unitățile lor ponderale proprii, bucățile de metal, regulat tăiate, purtînd semnul distinctiv al ponderii și al calității metalului.

Abia în sec. al VII-lea î.e.n. apare moneda propriu-zisă, moneda „bătută”. Nu se știe exact unde și cînd s-au bătut primele monede. Părerea generală rămîne că ele au apărut în aceeași epocă în mai multe țări din Asia Mică, cum și în Grecia și Italia.

Din multitudinea sistemelor ponderale primitive folosite pînă atunci în Egipt sau în diferite părți din țările asiatice, trebuia însă adoptat unul singur — dar care anume ?

Un rol determinant pentru aceasta îl juca desigur sistemul din țara cea mai bogată, ale cărei produse erau răspîndite și în alte părți ale lumii. Schimbul era ușurat dacă aceste produse puteau fi plătite cu monede care să aibă aceeași valoare ca cele din țara de unde proveneau produsele. Dar această valoare nu era niciodată unitară. Talantul, mina, staterul, dragma și oboli nu cuprindeau în toate părțile același număr de subdiviziuni. Astfel cunoaștem o drahmă care valora 12 oboli, alta numai 10, iar o a treia numai 6. Aceasta, după țară și după epocă. Același lucru cu toate celelalte măsuri ponderale : valoarea lor diferea de la caz la caz.

Altă dificultate pentru introducerea noului sistem consta în stabilirea raportului de valoare a metalelor : bronzul față de argint, argintul față de aur și chiar față de electron.

Oricum, începînd să bată monedă în sec. VII—VI î.e.n., țările își alegeau sistemul pe care îl socoteau mai răspîndit sau mai comod, respectînd uneori importanța statului respectiv, alteori tradiția, alteori vecinătatea, dar, în genere, moneda cea mai răspîndită. Erau negreșit și orașe sau țări care se simțeau mîndre bătînd monede după un sistem propriu.

În orice caz se poate spune că o dată sistemul ales, totul părea bine organizat.

Dar atît epocile de înflorire economică, de expansiune, cît și cele de războaie, de criză, de molime și de sărăcie aduceau după ele necesitatea unor schimbări. Prețul mărfurilor și al metalelor în diferite părți ale lumii sau în diferite orașe determina de asemenea schimbări ale măsurii ponderale, ale valorii intrinsece a monedei. Tot felul de cauze au făcut ca moneda să sufere atîtea schimbări în decursul veacurilor, încît să fie greu de determinat astăzi cu exactitate sistemele ponderale folosite în multe din centrele antice. Numismații au meritul de a fi lămurit probleme destul de dificile în ce privește tipologia, iconografia, simbolurile și legendele monedelor. De asemenea au putut stabili cu precizie cronologia emisiunilor, cum și aria lor geografică și istorică. Dar eforturile, oricît de stăruitoare, depuse de dînșii pentru a lămuri vechile sisteme monetare greco-asiatice, cît și cele de mai tîrziu ale clasicismului grec n-au dus pînă astăzi la un rezultat satisfăcător, la găsirea unor măsuri ponderale absolute. Încercîndu-se împărțirea talantului, a minei, a staterului și a drahmei, cu toate subdiviziunile lor, s-a ajuns, ce e drept, la stabilirea unui număr de 10 sisteme ponderale și de tot atîtea variante. Dar aceste sisteme n-au fost omologate metrologic, deoarece n-au putut fi confirmate de datele istorice și arheologice. Ele sînt așadar provizorii. Cercetarea trebuie însă dusă mai departe. Dificultățile și necunoscutele nu trebuie să ne descurajeze. Cercetînd mereu, nu se poate să nu găsim elemente noi care, bine studiate și puse în cumpănă cu ceea ce s-a cîștigat pînă astăzi, ar putea duce la concluzii care să rămînă definitive.

Pînă acum, un lucru este cert: Atena, Egiptul, Siria, Macedonia și multe alte orașe autonome aveau sisteme monetare proprii, bine statornicite prin sec. IV—III î.e.n și cu strictete respectate. Dar în această epocă de puternică expansiune a elenismului în lumea întreagă nu s-a putut totuși realiza o universalitate monetară. Existau încă în diverse țări și orașe numeroase și variate sisteme ponderale. Nici tetradrahmele Atenei, ale Ptolomeilor sau ale Antiohilor, ale lui Filip și Alexandru al Macedoniei, și nici cele ale splendidei Siracuze n-au putut cuceri piața lumii. Deși fiecare în parte avea o pondere precisă și garantată, cum și un metal — argint — de cea mai bună calitate, totuși lipsea o unitate a sistemelor ponderale, care să ușureze tranzacțiile de la o țară la alta.

Abia ceva mai tîrziu denarii consulari ai Romei, în special cei imperiali, cum și bronzurile de toate categoriile, reușesc să cucerească lumea întreagă tocmai pentru că Roma, stăpînitoarea lumii, avea un singur sistem, o singură măsură ponderală, și folosea o singură valoare

a titlului metalic. Moneda romană a rămas multă vreme universală, deși mai târziu unii împărați au fost siliți de împrejurări să-i altereze atât titlul cât și ponderea.

* * *

Să ne ocupăm acum de regiunea noastră, de teritoriul Pontului Stîng. La Tomis s-au bătut numai monede de bronz. La Callatis după câte se știe, s-au bătut drahme și jumătăți de drahme de argint, de tipul macedonean al lui Alexandru cel Mare.

Istria, cea mai veche așezare pontică de la noi, are numeroase emisiuni de argint, care însă, din cauzele expuse mai sus, n-au putut fi determinate pînă în prezent în mod exact.

În cele ce urmează, voi expune rezultatul unor îndelungate cercetări pe care le-am făcut cu privire la monedele istriene în genere, valorificînd pentru moment numai rezultatele la care am ajuns în legătură cu principalele emisiuni autonome de argint.

În alt capitol mă voi ocupa de monedele autonome de bronz. Voi trata apoi despre monedele romane de bronz cu efigia împăratului, dar cu legenda în limba greacă.

Am adunat, din toate sursele posibile, directe și indirecte, aproape totalitatea monedelor istriene de argint, cunoscute pînă acum. Am realizat astfel un număr de peste 600 de variante, din care am eliminat aproximativ 160 de exemplare incerte. Au rămas astfel 435 de piese, pe care le-am introdus într-un tabel general, într-o ordine care urmărește în principal greutatea, siglele monetare și poziția capetelor inversate de pe avers.

Sursele pe care le-am folosit sînt următoarele: Behrendt Pick, Leon Ruzicka, dr. G. Severeanu. Const. Moisil, Netszhammer, V. Canarache, apoi *Cresterea colecțiilor Academiei R.S.R.*, *Buletinul Societății Numismatice*, Lotul 1 din colecția de monede donate de V. Canarache în 1950 Academiei RSR, cum și Lotul 2, donat în 1960 Muzeului de Arheologie din Constanța, apoi Lotul 3 din tezaurul de la Silistra, schimbat cu F. Nuber în 1932 și transmis de acesta lui Robert Ball din Berlin (v. catalogul din octombrie 1932, tabela 26, nr. 1941—1942).

N-am putut folosi colecția cabinetului Institutului de Arheologie din București și nici istrienele de argint, transferate în ultimii ani de către Academie la acest Institut.

Bazat pe aceste elemente a fost alcătuit *tabelul general*, astfel: numărul de ordine, care poate fi urmărit în tot cursul lucrării; publicația, locația și colecția; două săgeți inversate fixează poziția aversului monedei; sînt apoi marcate literele de sub delfin, semnele monetare de sub coada vulturului, literele de sub aripa vulturului, ca și cele din stînga, de sub cioc, apoi greutatea în grame și în fracțiuni.

Clasînd monedele în greutate, am obținut opt grupe, după cum urmează:

Grupa întâia (planșele 1—4) cuprinde monedele arhaice, cu o greutate de + 8 gr. În *grupa a doua*, semiarhaică (planșele 5—6) am clasat monedele cu o greutate de 7 gr. Urmează *grupa a treia* (planșele 7—8) din aceeași categorie ponderală. Împreună, cele trei grupe reprezintă

categoria mare a monedelor cu pondere grea, cu pătrat adâncit pe avers, și cu legenda primitivă *Istri*. Ele nu poartă nici o urmă de literă sau monograme, cu excepția grupei a treia, în care apare, pentru prima dată, pe revers, o siglă monetară sub delfin.

Grupa a patra (planșele 9—11) care atinge același sistem ponderal de 7 gr., constituie epoca de tranziție de la primele trei grupe spre cea de a cincea.

În *grupa a cincea* (planșele 12—22) am clasat cele mai multe monede, care formează de fapt o categorie ponderală de 6 gr. În cadrul acestei categorii se observă foarte multe fluctuații de greutate, asupra cărora vom reveni cu considerații speciale, la analiza ce o vom face fiecărui grup în parte. Trebuie totuși să remarcăm aici că ne găsim în momentul crucial al transformării condițiilor economice și sociale la Istria, ceea ce se reflectă și în splendoarea și exuberanța artistică a portretisticii, în caracteristica grafiei, în multitudinea siglelor monetare, în numărul mare de emisiuni și în apariția multiplelor tipuri subdivizionare (acestea din urmă vor fi prezentate în grupa a opta, planșa 37—46).

Este capitolul cel mai complicat al producției atelierelor monetare de la Istria. Urmărind cu atenție diferitele caracteristici ale acestei grupe, cercetătorul va putea afla — tocmai aici — dezlegarea multor probleme de ordin ponderal și cronologic, sau în ceea ce privește expansiunea economico-politică a Istriei.

Grupa a șasea (planșa 23—26), alcătuită de fapt dintr-un tip aparte, al grupei precedente, păstrează aceeași fluctuație a măsurii ponderale, dar poartă numai litera A sub delfin, fără alte litere ori semne.

Grupa a șaptea (planșa 27—36) cuprinde monedele „barbare“, și falsificate, în mare majoritate sub 5 gr., ajungând chiar pînă la 4.

Cunoaștem trei tipuri distincte :

1. Monedă realizată dintr-un sîmbure de bronz brut, acoperit cu o foaie subțire de argint, peste care s-a aplicat ștanța monetară ;

2. Monedă de falsificație barbară, cu figurile primitive, cu inscripția, și chiar cu simbolul de pe revers plasate la dreapta, în loc să fie — așa cum era uzul — la stînga.

3. Monedă care este de fapt un simplu sîmbure de bronz, ștanțat atît pe avers cît și pe revers și apoi argintat prin suflare, pentru a-i da aparența unei drahme obișnuite.

Urmează *grupa a opta* (planșa 37—46) care cuprinde monedele divizionare ale celor din grupa a șasea, cu 1,800 gr, 1,600 gr, 1,400 gr, 1,200 gr și 1,000 gr. Examinarea atentă a ponderii, cît și tipologiei și a siglelor seriei de oboli istrieni vor constitui desigur criterii pozitive pentru ca să fie folosite la determinarea sistemului ponderal local sau al unui sistem străin căruia i-au aparținut.

Să analizăm acum în detaliu piesele, examinînd pentru fiecare grupă în parte monedele reprezentative, atît cele reproduse în planșe cît și cele menționate, conform ordinei ponderale, în tabelul respectiv.

În încheiere vom încerca unele concluzii care se impun în special în urma aducerii în discuție a unor tipuri de monede inedite, cum și a clasării pe care am făcut-o pe noi baze.

Pentru a înlesni cititorului înțelegerea planșelor și a tabelelor, precizăm că planșele poartă sus, în stînga, un număr de ordine, iar în dreapta, încercuit, o indicație care arată de cîte ori este mărită fotografia. În stînga, la mijloc sau între monede, gramajul respectiv. La dreapta fiecărei monede indicația *Tab.* urmată de un număr, care arată numărul de ordine al monedei din tabelul general, unde sînt menționate toate datele tehnice ale piesei respective.

CLASAREA TIPOLOGICĂ ȘI PONDERALĂ A DRAHMELOR DE ARGINT DE LA ISTRIA

Nr. crt.	Colecția unde s-a publicat	Unde se găsește	Av.	R e v e r s				Greu- tate in grame
				sub delf.	sub coada vul. dr.	sub aripa vul. dr.	sub cap. vul. st.	
1	Netzhammer ; C. Moisil, BSNR, 1921.	București	↯	<i>PĂTRAT ÎNCUS</i>				8,360
2	Sinadino ; C. Moisil, BSNR, 1921.	București	↯	<i>PĂTRAT ÎNCUS</i>				8,260
3	V. Canarache, la Muz. arh. C-ța, nr. 1	Constanța	↯	<i>PĂTRAT ÎNCUS</i>				8,200
4	Acad. R.S.R. ; C. Col. 1938—42, 184.	București	↯	<i>PĂTRAT ÎNCUS</i>				8,180
5	V. Canarache, la Muz. arh. C-ța, nr. 88308.	Constanța	↯	<i>PĂTRAT ÎNCUS</i>				8,100
6	Pick, 405 ; 20.	Odesa	↯	<i>PĂTRAT ÎNCUS</i>				—
7	Cab. num. al Acad. R.S.R. era în tratative cu un colecționar par- ticular la sfîrșitul anu- lui 1968, pentru achizi- ționarea unui alt exem- plar arhaic de + 8 gr.							
8	Aceste trei exemplare							
9	de tip arhaic au fost							
10	înainte de 1910 în col. Cab. num. al Acad. R.S.R., și s-au întors de curînd cu întreg te- zaurul evacuat în tim- pul războiului. Ele au trecut după în- toarcere la Inst. arh. Buc., unde n-au putut fi cîntărite și restudiate.							

Nr. crt.	Colecția unde s-a publicat	Unde se găsește	Av.	R e v e r s				Greutate în grame
				sub delf.	sub coada vul. dr.	sub aripa vul. dr.	sub cap. vul. st.	
11	Pick, 405.	Milano	?	PĂTRAT ÎNCUS				7,020
12	V. Canarache, la Muz. arh., nr. 88325.	Constanța	↑↓	PĂTRAT ÎNCUS				6,950
13	V. Canarache, la Acad. R.S.R., nr. 54034.	București	↕	PATRAT ÎNCUS				6,920
14	Pick, 405.	Petersburg	?	PĂTRAT ÎNCUS				6,880
15	Acad. R.S.R., nr. 15144	București	↕	PĂTRAT ÎNCUS				6,850
16	Pick, 405.	Athens	?	PĂTRAT ÎNCUS				6,820
17	V. Canarache, la Acad. R.S.R., nr. 54035.	București	↕	PĂTRAT ÎNCUS				6,650
18	Pick, 405.	Berlin	↕	PĂTRAT ÎNCUS				6,370
19	V. Canarache, la Muz. arh., nr. 88326.	Constanța	↕	—	Π	—	—	6,800
20	V. Canarache, la Muz. arh., nr. 88320.	Constanța	↕	—	O	—	—	6,800
21	Pick, 409.	Berlin	↑↓	P	—	—	—	6,990
22	Acad. R.S.R.; C. Col. 1938—42, 199, nr. 3802	București	↑↓	Δ	—	—	—	6,980
23	Pick, 415, Cat. Carfrae, 134.		↕	—	A	—	—	6,970
24	V. Canarache, la Muz. arh., nr. 2.	Constanța	↕	—	E	—	—	6,900
25	M. Paucker; Cr. Num. arh., 1939.	București	↕	—	N	—	—	6,850
26	Dr. G. Severeanu, RSNR, 1925, 25.	București	↕	—	X	—	—	6,850
27	Pick, 413.	Viena	?	—	X	—	—	6,850
28	Pick, 412, Hunter Combe.		?	—	Φ	—	—	6,840

Nr. crt.	Colecția unde s-a publicat	Unde se găsește	Av.	R e v e r s				Greutate în grame
				sub delf.	sub coada vul. dr.	sub aripa vul. dr.	sub cap. vul. st.	
29	Pick, 408.	Berlin	N	—	P	—	—	6,830
30	Pick, 409, Catalog.	Berlin	?	—	P	—	—	6,820
31	Pick, 409.	Copenhaga	?	P	—	—	—	6,820
32	C. Moisil ; C. Col. 1938—42, 193.	București	↑↓	—	Φ	—	—	6,810
33	C. Col., 1912, 9.	București	N	Λ	—	—	—	6,810
34	Acad. R.S.R., nr. 15045	București	↑↓	—	Φ	—	—	6,800
35	Pick, 413.	Berlin	N	—	X	—	—	6,770
36	Acad. R.S.R., nr. 15046.	București	↑↓	—	Φ	—	—	6,750
37	Pick, 415, Walcher Cat 797.		↑↓	—	A	—	—	6,750
38	Knechtel ; BSNR, 1903. 15+Ruzicka 405 z.	București	N	M	—	—	—	6,750
39	C. Moisil ; C. Col. 1938—42, 193.	București	↑↓	—	Φ	—	—	6,740
40	Pick, 406, Hunter Combe.		?	—	E	—	—	6,740
41	Pick, 406.	Lčbbecke	N	—	E	—	—	6,730
42	Pick, 411, Univ.	Moscova	?	—	Y	—	—	6,700
43	Acad. R.S.R., nr. 25441.	București	↑↓	—	Y	—	—	6,700
44	Pick, 408.	Mionnet	N	—	P	—	—	6,680
45	Ruzicka, 405 j.		N	Λ	—	—	—	6,660
46	V. Canarache, la Muz. arh., nr. 88311.	Constanța	N	—	Φ	—	—	6,650
47	Pick, 413.	Londra	N	—	X	—	—	6,650

Nr. crt.	Colecția unde s-a publicat	Unde se găsește	Av.	R e v e r s				Greutate în grame
				sub delf.	sub coada vul. dr.	sub aripa vul. dr.	sub cap. vul. st.	
48	Acad. R.S.R. nr. 15047.	București	↑↓	—	A	—	—	6,650
49	Pick, 407.	Six	?	E	—	—	—	6,650
50	C. Moisil ; C. Col. 1938—42, 188.	București	↗	—	A	—	—	6,640
51	C. Col., 1912.	București	↗	A	—	—	—	6,640
52	Pick, 414, Cat.	Northwick	?	—	Ω	—	—	6,560
53	V. Canarache, la Muz. arh., nr. 88317.	Constanța	↗	—	Y	—	—	6,550
54	Pick, 415.	Londra	↗	—	A	—	—	6,540
55	V. Canarache. Ball, 1932, nr. 1942.	București	↗	A	—	—	—	6,500
56	Pick, 414.	Paris— Mionnet	?	—	Ω	—	—	6,500
57	Pick, 425.	Löbbecke	↑↓	ΦY	—	—	—	6,460
58	Pick, 416.	Moscova	?	A	—	—	—	6,390
59	Pick, 416.	Copenhaga	?	A	—	—	—	6,380
60	Pick, 416.	Copenhaga	?	A	—	—	—	6,350
61	V. Canarache, la Muz. arh., nr. 88318.	Constanța	↗	↑	—	—	—	6,300
62	Pick, 411, Bibl.	Turin	?	—	Y	—	—	6,280
63	C. Col. 202.	București	↑↓	A	•	—	•	6,260
64	Acad. R.S.R., nr. 9711	București	↗	A	•	—	•	6,250
65	Pick, 408, (aurită).	Milano	?	—	P	—	—	6,230
66	Pick, 419.	Londra	↗	W	—	—	—	6,210
67	Inedită. Muz. Naț. Ant.	București	?	A	—	—	—	6,210

Nr. crt.	Colecția unde s-a publicat	Unde se găsește	Av.	R e v e r s				Greutate în grame
				sub delf.	sub coada vul. dr.	sub aripa vul. dr.	sub cap. vul. st.	
68	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1961.	București	↑↓		—	—	—	6,200
69	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1960.	București	↑↓		—	—	—	6,200
70	C. Col., 1938—42, 195.	București	↑↓	A	—	—	—	6,190
71	Acad. R.S.R., nr. 4148.	București	↑↓	A	—	—	—	6,150
72	Dr. G. Severeanu, BSNR, 1920, 26.	București	↑↓	K	⊙	—	—	6,120
73	C. Moisil ; C. Col. 1938—42, 207.	București	↑↓	K	—	⊙	—	6,110
74	C. Col., 1938—42, 195.	București	↑↓	A	—	—	—	6,110
75	Muz. arh., nr. 87371.	Constanța	↑↓	A	—	—	—	6,100
76	Dr. G. Severeanu, RSNR, 1925, 25.	București	↑↓	—	Δ	—	—	6,100
77	Acad. R.S.R., nr. 4084.	București	↑↓	A	—	—	—	6,100
78	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↑↓	↑	—	—	—	6,080
79	Pick, 416.	Viena	?	A	—	—	—	6,070
80	Pick, 417.	Paris	↑↓	A	—	—	—	6,050
81	Dr. G. Severeanu, RSNR, 1920, p. 26.	București	↑↓	A	⌋	—	—	6,040
82	Pick, 416.	Moscova	?	A	—	—	—	6,020
83	Dr. G. Severeanu, BSNR, 1920, p. 26.	București	↑↓	A	⌋	—	—	6,000
84	Acad. R.S.R.	București	↑↓	—	⌋	—	—	6,000
85	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1959.	București	↑↓	↑	—	—	●	6,000

Nr. crt.	Colecția unde s-a publicat	Unde se găsește	Av.	R e v e r s				Greutate în grame
				sub delf.	sub coada vul. dr.	sub aripa vul. dr.	sub cap. vul. st.	
86	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1969.	București	↕	Δ	—	H	—	6,000
87	Muz. arh., nr. 87002.	Constanța	↕	Δ	○	—	—	6,000
88	Acad. R.S.R., nr. 14902.	București	↕	Σ	—	⊙	—	6,000
89	Dr. G. Severeanu, BSNR., 1920, p. 26.	București	↕	Δ		—	—	6,000
90	Dr. G. Severeanu ; BSNR., 1920, p. 26.	București	↕	Δ		—	—	5,990
91	C. Col. 1938—42, 204.	București	↕	Δ	—	H	—	5,980
92	Dr. G. Severeanu ; BSNR., 1920, p. 26.	București	↕	Σ	—	⊙	—	5,980
93	C. Col. 1938—42, 202.	București	↕	Δ	●	—	●	5,970
94	C. Col. 1912, nr. 4.	București	↕	—	Γ	—	—	5,960
95	Dr. G. Severeanu ; BSNR., 1920, p. 26.	București	↕	Δ	⊙	—	—	5,960
96	Dr. G. Severeanu ; BSNR., 1920, p. 25.	București	↕	—		—	—	5,960
97	Acad. R.S.R., nr. 20920.	București	↕	A	—	—	—	5,950
98	Acad. R.S.R., nr. 9710.	București	↕	Δ	●	—	●	5,950
99	Acad. R.S.R., nr. 4085.	București	↕	Δ	—	—	—	5,950
100	Acad. R.S.R., nr. 14903.	București	↕	Δ	—	H	—	5,950
101	Acad. R.S.R., nr. 15072.	București	↕	Δ	Δ	—	—	5,950
102	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↕	—	B	—	—	5,950
103	C. Col. 1938—42, 209.	București	↕	Σ	—	⊙	—	5,950

Nr. crt.	Colceþia unde s-a publicat	Unde se găseþte	Av.	R e v e r s				Greutate in grame
				sub delf.	sub coada vul. dr.	sub aripa vul. ar.	sub cap. vul. st.	
104	Acad. R.S.R., nr. 14893.	Bucureþti	↗	Σ	—	⊙	—	5,950
105	Dr. G. Severeanu ; BSNR., 1920, p. 26.	Bucureþti	↗	ΑΓ	I	—	—	5,930
106	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	Bucureþti	↗	⊗ X	Δ	—	—	5,930
107	Knechtel, BSNR, 1908, 18.	Bucureþti	↗	Δ	—	○	—	5,930
108	Dr. G. Severeanu, BSNR, 1920, p. 26.	Bucureþti	↗	Σ	—	⊙	—	5,930
109	Pick, 431.	Gotha	↗	⊗	H	—	—	5,920
110	Dr. G. Severeanu, BSNR, 1920, p. 26.	Bucureþti	↗	Σ	—	⊙	—	5,920
111	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	Bucureþti	↗	A	—	—	—	5,900
112	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1941.	Bucureþti	↗	A	—	—	—	5,900
113	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1965.	Bucureþti	↗	I	—	—	—	5,900
114	C. Col., 1938—42, 189.	Bucureþti	↗	—	B	—	—	5,900
115	Acad. R.S.R., nr. 3807.	Bucureþti	↗	—	B	—	—	5,900
116	Ruzicka 427 a.	Wknechtel	↗	—	Δ	—	—	5,900
117	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1978.	Bucureþti	↗	AI	—	⊙	—	5,900
118	Dr. G. Severeanu, BSNR, 1920, p. 26.	Bucureþti	↗	K	⊙	—	—	5,900
119	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1973.	Bucureþti	↗	K	—	⊙	—	5,900

Nr. crt.	Colecția unde s-a publicat	Unde se găsește	Av.	R e v e r s				Greutate în grame
				sub delf.	sub coada vul. dr.	sub aripa vul. dr.	sub cap. vul. st.	
120	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1974.	București	↑↑	Σ	—	⊙	—	5,900
121	Acad. R.S.R., nr. 1469.	București	↑↑	⌘	Δ	—	●	5,900
122	Dr. G. Severeanu, BSNR, 1920, p. 26.	București	↑↑	ΑΓ	I	—	—	5,880
123	Dr. G. Severeanu, BSNR, 1920, p. 26.	București	↑↑	Σ	—	⊙	—	5,870
124	C. Col., 1938—42, 208.	București	↑↑	Σ	—	⊙	—	5,870
125	C. Col., nr. 5.	București	↑↑	Δ	H	—	—	5,860
126	C. Col., 1938—42, 199.	București	↑↑	Δ	—	—	—	5,850
127	V. Canarache, la Muz. arh., nr. 88315.	Constanța	↑↑	A	—	—	—	5,850
128	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↑↓	⌘	Δ	—	—	5,850
129	C. Col., 1938—42, 211.	București	↑↓	⌘	Δ	—	—	5,840
130	Dr. G. Severeanu, BSNR, 1920, p. 26.	București	↑↑	ΑΓ	I	—	—	5,830
131	Dr. G. Severeanu, BSNR, 1920, p. 26.	București	↑↑	K	⊙	—	—	5,830
132	C. Col., 1912, nr. 4.	București	↑↓	—	Γ	—	—	5,820
133	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↑↑	K	⊙	—	—	5,820
134	Dr. G. Severeanu, BSNR, 1920, p. 26.	București	↑↑	Σ	—	⊙	—	5,820
135	Dr. G. Severeanu, BSNR, 1920, p. 26.	București	↑↑	Σ	—	⊙	—	5,820

Nr. 710	Colecția unde s-a publicat	Unde se găsește	Av.	R e v e r s				Greu- tate in grame
				sub delf.	sub coada vul. dr.	sub aripa vul. dr.	sub cap. vul. st.	
136	Pick, 432.	Copenhaga	?			—	—	5,820
137	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↕			—	—	5,820
138	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↕		—	—	—	5,810
139	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↕		—	—	—	5,800
140	C. Col., 1912, nr. 2.	București	↕		—	—	—	5,800
141	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1943.	București	↕		—	—	—	5,800
142	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1948.	București	↕		●	—	●	5,800
143	V. Canarache-Ball, 1932 nr. 1946.	București	↕		●	—	●	5,800
144	V. Canarache, la Muz. arh., nr. 88327.	Constanța	↕		—	—	—	5,800
145	Acad. R.S.R., nr. 14897.	București	↕		—	H	—	5,800
146	V. Canarache-Ball, 1932 nr. 1967.	București	↕		—	H	—	5,800
147	V. Canarache-Ball, 1932 nr. 1962.	București	↕	—	B	—	—	5,800
148	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1963.	București	↕	—	Г	—	—	5,800
149	V. Canarache, la Muz. arh., nr. 88309.	Constanța	↕	K	—	⊙	—	5,800
150	C. Col., 1938—42, 203.	București	↕		—	H	—	5,790
151	Pick, 416.	Klagenfurt	?		—	—	—	5,780

Nr. crt.	Colecția unde s-a publicat	Unde se găsește	Av.	R e v e r s				Greutate în grame
				sub delf.	sub coada vul. dr.	sub aripa vul. dr.	sub cap. vul. st.	
152	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↯			—	—	5,780
153	Dr. G. Severeanu, BSNR, 1920, p. 26.	București	↗		—		—	5,780
154	Pick, 416, Cat.	Londra	↯		—	—	—	5,770
155	Pick, 417.	Löbbecke	↯		—	—	—	5,770
156	Dr. G. Severeanu, BSNR, 1920, p. 26.	București	↯			—	—	5,770
157	C. Col. 1038—42, 212, nr. 14894.	București	↯			—	—	5,760
158	Acad. R.S.R., nr. 20919	București	↗		—	—	—	5,750
159	V. Canarache, la Muz. arh., nr. 88313.	Constanța	↗			—	—	5,750
160	Acad. R.S.R., nr. 15048.	București	↯		—	—	—	5,750
161	L. Ruzicka, 437 a.	București	↯		—		—	5,750
162	V. Canarache, la Muz. arh., nr. 88324.	Constanța	↯			—	—	5,750
163	V. Canarache, la Muz. arh., nr. 88307.	Constanța	↯	—	—	—	—	5,750
164	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↯	—		—	—	5,740
165	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↯			—	—	5,740
166	Dr. G. Severeanu ; BSNR., 1920, p. 26.	București	↯			—	—	5,730
167	C. Col. 1912, nr. 6.	București	↯			—	—	5,720
168	V. Canarache, la Muz. arh., nr. 88321.	Constanța	↯		—		—	5,720

Nr. crt.	Colecția unde s-a publicat	Unde se găsește	Av.	R e v e r s				Greutate în grame
				sub delf.	sub coada vul. dr.	sub ediție vul. dr.	sub cap. vul. st.	
169	V. Canarache, la Muz arh., nr. 3.	Constanța	↑↓	∇	●	—	●	5,720
170	C. Col. 1938—42, 198.	București	↑↓	↑	—	—	—	5,710
171	V. Canarache, la Acad R.S.R.	București	↑↓	—	●	—	—	5,710
172	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1944.	București	↗	A	—	—	—	5,700
173	Acad. R.S.R., nr. 14900	București	↗	↑	—	—	—	5,700
174	V. Canarache, la Muz. arh., nr. 88310.	Constanța	↑↓	Γ	—	—	—	5,700
175	V. Canarache, la Acad R.S.R.	București	↗	—	Γ	—	—	5,700
176	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1956.	București	↑↓	AΓ	—	I	—	5,700
177	C. Col., 1938—42, 203.	București	↑↓	Δ	—	H	—	5,700
178	Acad. R.S.R., nr. 14896.	București	↗	Δ	—	H	—	5,700
179	Pick, 425.	Inhoof.	↑↓	φϣ	—	—	—	5,700
180	C. Col., 1933, 55.	București	↑↓	—	●	—	●	5,700
181	Pick, 430.	Paris	↗	H	Δ	—	—	5,690
182	C. Col., 1912, nr. 3.	București	↗	—	B	—	—	5,690
183	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↗	—	—	E	—	5,680
184	C. Col., 1938—42, 199.	București	↑↓	Δ	—	—	—	5,670
185	C. Col., 1938—42, 190.	București	↗	—	Γ	—	—	5,670
186	V. Canarache, la Muz arh., nr. 88312.	Constanța	↗	A	—	—	—	5,650

Nr. crt.	Colecția unde s-a publicat	Unde se găsește	Av.	R e v e r s				Greutate în grame
				sub delf.	sub coada vul. dr.	sub aripa vul. dr.	sub cap. vul. st.	
187	Pick, 436. Im Handel.		?			—		5,650
188	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↯	—		—	—	5,650
189	Acad. R.S.R., nr. 14895.	București	↯	—		—	—	5,650
190	Pick, 423.	Neapole	↯		—	—	—	5,640
191	Pick, 431.	Turin	↯			—	—	5,640
192	C. Col., 1912, nr. 6.	București	↯			—	—	5,630
193	Pick, 427.	Turin	?	—		—	—	5,630
194	Dr. G. Severeanu ; BSNR, 1920, p. 26.	București	↯		—		—	5,630
195	Muz. arh., nr. 87440	Constanța	↯		—	—	—	5,600
196	Pick, 416, Walcher Cat. 798.		↯		—	—	—	5,600
197	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1964.	București	↯		—	—	—	5,600
198	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1972.	București	↯			—	—	5,600
199	Acad. R.S.R., nr. 9708.	București	↯		—		—	5,600
200	Acad. R.S.R., nr. 16055.	București	↯		—		—	5,600
201	Pick, 431.	Londra	↯		—		—	5,560
202	Pick, 432.	Hunter Combe	?			—	—	5,560
203	C. Col., 1938—42, 204.	București	↯		—		—	5,560
204	Acad. R.S.R. nr. 3018.	București	↯		—	—	—	5,550
205	Pick, 418.	Löbbecke	↯		—	—	—	5,550

Nr. crt.	Colecția unde s-a publicat	Unde se găsește	Av.	R e v e r s				Greutate în grame
				sub delf.	sub coada vul. dr.	sub aripa vul. dr.	sub cap. vul. st.	
206	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↕	△	—	—	—	5,550
207	Acad. R.S.R., nr. 293—8	București	↕	△	H	—	—	5,550
208	C. Col., 1938—42, 205.	București	↕	▽	—	H	—	5,550
209	C. Col., 1938—42, 187.	București	↕	—	●	—	—	5,550
210	Pick, 438.	Gotha	?	—	—	—	—	5,550
211	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↕	△	—	H	—	5,530
212	C. Col., 1938—42, 195.	București	↕	A	—	—	—	5,520
213	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↕	A	—	—	—	5,520
214	Pick, 432.	Haga	?	X	△	—	—	5,520
215	Acad. R.S.R., nr. 8920.	București	↕	●	●●	—	●	5,520
216	Muz. arh., nr. 4.	Constanța	↕	△	—	—	—	5,510
217	Pick, 416	Viena	?	A	—	—	—	5,500
218	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1947.	București	↕	A	—	—	—	5,500
219	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1953.	București	↕	A	●	—	●	5,500
220	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1954.	București	↕	A	—	—	—	5,500
221	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1951,	București	↕	A	—	—	—	5,500
222	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1950.	București	↕	A	A	—	●	5,500
223	Pick, 431.	Berlin	↕	△	H	—	—	5,500

Nr. crt.	Colecția unde s-a publicat	Unde se găsește	Av.	R e v e r s				Greutate în grame
				sub delf.	sub coada vul. dr.	sub aripa vul. dr.	sub cap. vul. st.	
224	Pick, 425.	Athens	?	ΦΥ	—	—	—	5,500
225	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↗	⊗	Δ	—	●	5,500
226	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1970.	București	↗	▽	—	H	—	5,500
227	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1971.	București	↗	⊗	Δ	—	—	5,500
228	V. Canarache, la Muz. arh., nr. 88322.	Constanța	↗	Σ	—	⊙	—	5,500
229	W. Knechtel, BSNR, 1908, 19.	București	↗	A	—	—	—	5,490
230	Pick, 431.	Oxford	↗	Δ	H	—	—	5,490
231	C. Col., 1912, 16.	București	↗	AvP	—	—	—	5,490
232	Dr. G. Severeanu, BSNR, 1920, p. 26.	București	↗	ΔI	⊙	—	—	5,480
233	Pick, 433.	Copenhaga	?	Av	E	—	—	5,480
234	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↗	T	—	K	—	5,470
235	C. Col., 1938—42, 200.	București	↗	Av	—	—	—	5,470
236	Pick, 417.	Paris	↗	Ā	—	—	—	5,460
237	C. Col., 1938—42, 192.	București	↗	—	I	—	—	5,460
238	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↗	ΦΥ	—	—	—	5,460
239	Acad. R.S.R., nr. 9055.	București	↗	Av	—	—	—	5,450
240	C. Col., 1912, nr. 2.	București	↗	A	—	—	—	5,440
241	Pick, 417.	Londra	↗	Ā	—	—	—	5,440

Nr. cri.	Colecția unde s-a publicat	Unde se găsește	Av.	R e v e r s				Greutate în grame
				sub delf.	sub coada vul. dr.	sub aripa vul. dr.	sub cap. vul. st.	
242	Pick, 428.	Londra	↗	—	E	—	—	5,440
243	Dr. G. Severeanu. BSNR, 1920, p. 26.	București	↗	—	HK	—	—	5,440
244	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↗	A	•	—	—	5,420
245	Pick, 427.	Berlin	?	—	Г	—	—	5,420
246	Muz. arh., nr. 6.	Constanța	↗	A	—	—	—	5,410
247	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↗	A	—	—	—	5,410
248	Muz. arh., nr. 87441.	Constanța	↗	A	—	—	—	5,400
249	Muz. arh., nr. 7.	Constanța	↗	VA	—	—	—	5,400
250	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1958.	București	↗	↑	—	—	—	5,400
251	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1976.	București	↗	↑	•	—	•	5,400
252	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1966.	București	↗	Δ°	—	H	—	5,400
253	Pick, 421.	Lëbbecke	↗	↑	—	—	—	5,400
254	Pick, 427.	Turin	?	—	Г	—	—	5,400
255	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↗	A	—	—	—	5,390
256	Pick, 422.	Berlin	↗	Δ	—	—	—	5,390
257	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↗	A	—	—	—	5,380
258	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↗	AB	—	—	—	5,380

Nr. crt.	Colecția unde s-a publicat	Unde se găsește	Av.	R e v e r s				Greutate în grame
				sub delf.	sub coada vul. dr.	sub aripa vul. dr.	sub cap. vul. st.	
259	Pick, 426.	Löbbecke	↕	—	B	—	—	5,370
260	Pick, 431.	Paris	↕↑	⚡	H	—	—	5,370
261	Pick, 416.	Berlin	↕	A	—	—	—	5,350
262	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↕↑	A	—	I	—	5,350
263	V. Canarache, la Muz. arh., nr. 88314.	Constanța	↕↑	A	●●	—	●	5,350
264	Acad. R.S.R., nr. 14898.	București	↕	—	I	—	—	5,350
265	Pick, 418.	Londra	↕↑	A	—	—	—	5,340
266	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↕↑	—	I	—	—	5,310
267	Muz. arh., nr. 8.	Constanța	↕	A	—	—	—	5,300
268	Muz. arh., nr. 87442.	Constanța	↕	A	—	—	—	5,300
269	V. Canarache, la Muz. arh., nr. 88319.	Constanța	↕↑	A	●	—	●	5,300
270	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↕↑	Δ	—	—	—	5,300
271	V. Canarache-Ball, 1932. nr. 1979.	București	↕↑	MP	—	—	—	5,300
272	V. Canarache-Ball, 1932. nr. 1975.	București	↕↑	—	—	—	—	5,300
273	Pick, 416.	Berlin	↕	A	—	—	—	5,280
274	Dr. G. Severeanu. BSNR., 1920, p. 26.	București	↕	X	Δ	—	—	5,280
275	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↕	A	—	—	—	5,270

Nr. crt.	Colecția unde s-a publicat	Unde se găsește	Av.	R e v e r s				Greutate în grame
				sub delf.	sub coada vul. dr.	sub aripa vul. dr.	sub cap. vul. st.	
276	V. Canarache, la Acad R.S.R.	București	N	A	—	—	—	5,250
277	Pick, 418.	Copenhaga	?	AΓ	—	—	—	5,250
278	Pick, 434.	Londra	↑	K	⊙	—	—	5,250
279	Pick, 434.	Venedig	?	K	⊙	—	—	5,250
280	Pick, 427.	Six	?	—	Γ	—	—	5,240
281	Pick, 426.	Milano	?	—	B	—	—	5,230
282	Pick, 431.	Imhoof	↑	Δ	H	—	—	5,220
283	Pick, 436.	Moscova	?	↑	●	—	●	5,200
284	Pick, 432-Leake Europ gr. 55.		?	⊙	Δ	—	—	5,200
285	V. Canarache, la Acad R.S.R.	București	N	⊙	Δ	—	—	5,180
286	Pick, 420.	Copenhaga	?	Δ	—	—	—	5,170
287	V. Canarache, la Acad R.S.R.	București	N	A	E	—	—	5,150
288	V. Canarache, la Acad R.S.R.	București	N	⊙	Δ	—	—	5,150
289	Pick, 427.	Parma	?	—	Γ	—	—	5,150
290	V. Canarache, la Acad R.S.R.	București	N	A	—	—	—	5,140
291	Pick, 426.	Berlin	N	—	B	—	—	5,120
292	V. Canarache, la Acad R.S.R.	București	↑	N	—	—	—	5,110
293	V. Canarache-Ball, 1932 nr. 1952.	București	N	A	—	—	●	5,100

Nr. crt.	Colecția unde s-a publicat	Unde se găsește	Av.	R e v e r s				Greutăți în grame
				sub delf.	sub coada vul. dr.	sub aripa vul. dr.	sub cap. vul. st.	
294	V. Canarache-Ball, 1932. nr. 1955.	București	↗		—	—	●	5,100
295	Pick, 419.	Moscova	?		—	—	—	5,090
296	Pick, 436.	Gotha	↕		●	—	●	5,070
297	V. Canarache, la Acad R.S.R.	București	↗		—	—	—	5,050
298	C. Col., 1938—42, 196.	București	↗		—	—	—	5,050
299	Pick, 421.	Londra	↗		—	—	—	5,050
300	Pick, 427.	Paris	↗	—		—	—	5,050
301	Pick, 437.	Gotha	↕		○	—	—	5,050
302	Acad. R.S.R., nr. 15071.	București	↗	—	●	—	—	5,050
303	Muz. arh., nr. 9.	Constanța	↗	—	—	—	—	5,010
304	V. Canarache-Ball, 1932. nr. 1949.	București	↕		○	—	—	5,000
305	Pick, 421.	Londra	↕		—	—	—	4,990
306	Pick, 421.	Londra	↕		—	—	—	4,990
307	Pick, 416.	Oxford	?		—	—	—	4,950
308	Pick, 416.	Imhoof	↗		—	—	—	4,920
309	C. Col., 1938—42, nr. 210.	București	↕		—	I	—	4,910
310	Muz. arh., nr. 5.	Constanța	↕	—	—	—	—	4,910
311	Pick, 416.	Viena	?		—	—	—	4,900
312	V. Canarache-Ball, 1932. nr. 1945.	București	↗		—	—	—	4,900

Nr. crt.	Colecția unde s-a publicat	Unde se găsește	Av.	R e v e r s				Greutate în grame
				sub delf.	sub coada vul. dr.	sub aripa vul. dr.	sub cap. vul. '18	
313	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1957.	București	↑↑		—	—	—	4,900
314	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1968.	București	↑↑		—	H	—	4,900
315	Pick, 431.	Moscova	↑↑		—	—	—	4,900
316	Pick, 427, Thorwaldsen Moller.		?	—	Г	—	—	4,900
317	Pick, 438.	Athens	?	—	—	—	—	4,870
318	Pick, 416.	Sofia	?	A	—	—	—	4,850
319	Pick, 439.	Imhoof	↑↑		—	—	—	4,850
320	Pick, 416.	Oxford	↗	A	—	—	—	4,840
321	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↑↑	A	—	—	—	4,840
322	Pick, 416.	Hunter Cornbe	?	A	—	—	—	4,810
323	Acad. R.S.R., nr. 9709.	București	↗		—	—	—	4,800
324	Pick, 418.	Londra	↑↑		—	—	—	4,760
325	C. Col., 1938—42, 198.	București	↑↑		—	—	—	4,760
326	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↑↑		—	—	—	4,750
327	Pick, 436.	Paris	↑↑		●	—	●	4,670
328	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↗	—	B.	—	—	4,640
329	Pick, 433.	Paris	?		E	—	—	4,630
330	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↑↑		●	—	●	4,580

Nr. crt.	Colecția unde s-a publicat	Unde se găsește	Av.	R e v e r s				Greutate în grame
				sub deif.	sub coada vul. dr.	sub aripa vul. dr.	sub cap. vul. st.	
331	Pick, 454.	Löbbecke	↑		—	—	—	4,580
332	V. Canarache, la Acad R.S.R.	București	↑		—	—	—	4,540
333	Pick, 417.	Berlin	↑		—	—	—	4,500
334	Pick, 439.	Bologna	?		—	—	—	4,500
335	Pick, 416.	Löbbecke	?		—	—	—	4,480
336	Pick, 417.	Athens	?		—	—	—	4,460
337	Pick, 416.	Paris	?		—	—	—	4,450
338	Pick, 416.	Paris	↗		—	—	—	4,430
339	Pick, 441.	Berlin	↑		—	—	—	4,380
340	C. Col., 1938—42, 206.	București	↗		—	⊙	—	4,330
341	Ruzicka, 417 a.		↗		—	—	—	4,280
342	Muz. arh., nr. 88185.	Constanța	↗		—	—	—	4,200
343	Pick, 440.	Moscova	?		—	—	—	4,120
344	V. Canarache, la Acad R.S.R.	București	↑		—	—	—	4,100
345	Ruzicka, 417.		↗		—	—	—	4,100
346	C. Col., 1912, nr. 1.	București	↗		—	—	—	4,090
347	V. Canarache-Ball, 1932. nr. 1989.	București	↑		●	—	●	1,800
348	V. Canarache-Ball, 1932. nr. 1988.	București	↑		●	—	●	1,600

Nr. crt.	Colecția unde s-a publicat	Unde se găsește	Av.	R e v e r s				Greutate în grame
				sub delf.	sub coada vul. dr.	sub aripa vul. dr.	sub cap. vul. st.	
349	V. Canarache-Ball, 1932 nr. 1983.	București	↕	—	—	—	—	1,600
350	C. Col., 1912, 8.	București	↕	∩	—	—	—	1,590
351	C. Col., 1912, 8	București	↕	∩	—	—	—	1,540
352	Pick, 446.	Imhoof	↕	—	—	—	—	1,540
353	C. Col., 1933, 257.	București	↑↓	—	—	—	—	1,510
354	Pick, 449.	Athens	?	—	—	—	—	1,450
355	Acad. R.S.R., nr. 15885	București	↓↑	—	—	—	—	1,450
356	Ruzicka 445 a.	București	↓↑	⊙	—	⊙	—	1,430
357	Pick, 446.	Londra	↕	—	—	—	—	1,420
358	V. Canarache-Ball, 1932 nr. 1981.	București	↕	⌒	—	—	—	1,400
359	V. Canarache-Ball, 1932 nr. 1980.	București	↕	⌒	—	—	—	1,400
360	V. Canarache-Ball, 1932 nr. 1985.	București	↕	⌒	—	—	—	1,400
361	V. Canarache-Ball, 1932 nr. 1984.	București	↕	⌒	—	—	—	1,400
362	V. Canarache-Ball, 1932 nr. 1992.	București	↕	K	—	⊙	—	1,400
363	V. Canarache-Ball, 1932 nr. 1991.	București	↕	K.	—	⊙	—	1,400
364	C. Col., 1912, 10.	București	↕	—	—	—	—	1,390
365	Pick, 443.	Londra	↕	⌒	—	—	—	1,380
366	Pick, 447.	Berlin	↕	—	—	—	—	1,370

Nr. crt.	Colecția unde s-a publicat	Unde se găsește	Av.	R e v e r s				Greutate în grame
				sub delf.	sub coada vul. dr.	sub aripa vul. dr.	sub cap. vul. st.	
367	Pick, 446.	Berlin	↕	—	—	—	—	1,370
368	Pick, 444.	Löbbecke	↕		—	—	—	1,330
369	C. Col., 1938—42, nr. 213.	București	↕		—		—	1,330
370	Pick, 443.	Imhoof	↕		—	—	—	1,320
371	C. Col., 1912, 8.	București	↕		—	—	—	1,310
372	Acad. R.S.R., nr. 32063 sau 30820.	București	↕		—		—	1,300
373	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1987.	București	↕	—	—		—	1,300
374	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1986.	București	↕	—	—	—	—	1,300
375	Pick, 446.	Petersburg	?	—	—	—	—	1,300
376	V. Canarache-Ball, 1932 nr. 1990.	București	↕		—	—	—	1,200
377	C. Col., 1938—42, nr. 30821.	București	↕		—	—	—	1,180
378	Pick, 449.		?	—		—	—	1,160
379	Pick, 448.	Copenhaga	?	—		—	—	1,100
380	Pick, 446.		?	—	—	—	—	1,100
381	Pick, 447.	Paris	↕	—		—	—	1,050
382	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1982.	București	↕		—		—	1,000
383	C. Col., 1912, 11.	București	↕	—	—	—	—	0,750

Nr. crt.	Colecția unde s-a publicat	Unde se găsește	Av.	R e v e r s				Greutate în grame
				sub delf.	sub coada vul. dr.	sub aripa vul. dr.	sub cap. vul. st.	
384	C. Col., 1912, 12.	București	N	—	—	—	—	0,700
385	C. Col., 1933, 258.	București	N	—	—	ΙΣΤΡ	—	0,610
386	C. Col., 1912,13.	București	N	—	—	ΙΣΤ	—	0,550
387	V. Canarache, la Acad R.S.R.	București	N	PĂTRAT ÎNCUS				0,530
388	V. Canarache, la Acad R.S.R.	București	N	—	—	—	—	0,510
389	Ruzicka : Cr. Num. Arh. IV, 1923.	București	N	—	—	ΙΣΤ	—	0,500
390	C. Col., 1912, 13.	București	N	—	—	ΙΣΤ	—	0,500
391	C. Col., 1933, 258.	București	N	—	—	ΙΣΤΡ	—	0,430
392	Acad. R.S.R. nr. 1470.	București	↑	—	—	ΙΣΤΡ	—	0,400
393	Pick, 452.	Imhoof	N	—	Υ	ΙΣΤΡ	—	0,370
394	C. Col., 1912, 14.	București	N	—	—	ΙΣΤΡΙ	—	0,320
395	Acad. R.S.R., nr. 1471.	București	↑	—	—	ΙΣΤΡΙ	—	0,300
396	Pick, 453.	Viena	N	—	—	ΙΣΤΡ	—	0,300
397	V. Canarache, la Muz. arh. nr. 88331.	Constanța	↑	—	—	—	—	6,200
398	V. Canarache, la Muz. arh., nr. 88316.	Constanța	↑	↑	—	—	—	5,900
399	Pick, 456.	Athens	?	PĂTRAT ADÎNCÎT				5,540
400	Pick, 457.	Viena	N	—	—	ΑΝΤΡΙ	↑	5,500
401	V. Canarache, la Muz. arh., nr. 88329.	Constanța	N	—	—	—	—	5,150

Nr. crt.	Colecția unde s-a publicat	Unde se găsește	Av.	R e v e r s				Greutate în grame
				sub delf.	sub coada vul. dr.	sub aripa vul. dr.	sub cap. vul. st.	
402	Acad. R.S.R., nr. 15019.	București	↑↓	—	Δ	—	—	5,100
403	C. Col., 1938—42, 186.	București	↑↓	IΣTIIH CÎMPUL PUȚIN ADÎNCIT				5,010
404	C. M. Sutz ; BSNR, XII, 1915, p. 161.	București	↯	—	Λ	—	—	4,950
405	V. Canarache, la Muz. arh., nr. 88323.	Constanța	↯	ΦΥ	—	—	—	4,900
406	Acad. R.S.R., nr. 14899	București	↯	A	—	I	—	4,900
407	V. Canarache, la Muz. arh., nr. 88332.	Constanța	↯	W	—	—	—	4,850
408	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↯	Δ	—	—	—	4,830
409	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↯	—	Γ	—	—	4,780
410	Acad. R.S.R., f. nr.	București	↯	A	—	—	—	4,550
411	Acad. R.S.R., nr. 14.904.	București	↑↓	▽	—	○	—	4,400
412	V. Canarache, la Muz. arh. nr. 88334.	Constanța	↑↓	—	—	IΣTPH	—	4,300
413	V. Canarache, la Muz. arh. nr. 88330.	Constanța	↑↓	—	—	IIIIH	—	4,000
414	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↑↓	—	—	IΣIIIIH	—	4,000
415	C. Col., 1938—42, 195.	București	↑↓	A	—	—	—	3,960
416	Acad. R.S.R., nr. 8919	București	↑↓	A	—	—	—	3,950
417	V. Canarache, la Acad. R.S.R.	București	↯	—	X	—	—	3,770

Nr. crt.	Colecția unde s-a publicat	Unde se găsește	Av.	R e v e r s				Greutate în grame
				sub delf.	sub coada vul. dr.	sub aripa vul. dr.	sub cap. vul. st.	
418	Pick, 455.	Viena	?	—	O	ISTPI	—	3,550
419	Pick, 456.		?	—	—	ISTPH	—	20 mm
420	Pick, 421 7 v.		↑↓	↑	—	—	—	18 mm
421	Pick, 442.	Basel	?	—	—	I	—	5,600
422	Pick, 441.	Berlin	↑↓	Δ	—	—	—	5,580
423	Pick, 441.	Copenhaga	?	Δ	—	—	—	5,570
424	Pick, 440	Copenhaga	?	ΔI	—	—	—	5,530
425	Pick, 439.	Paris	↑↓	ΔII	—	—	—	5,450
426	Pick, 439.	Berlin	↑↓	ΔII	—	—	—	5,260
427	Acad. R.S.R., nr. 15.053.	București	↑↓	ΔI	—	—	—	5,100
428	C. Col., 1938—42, 197.	București	↑↓	ΔI	—	—	—	5,100
429	Muz. arh. nr. 87072.	Constanța	↑↓	ΔIO	—	—	—	5,000
430	V. Canarache-Ball, 1932, nr. 1977.	București	↑↓	ΔII	—	—	—	5,000
431	V. Canarache, la Muz. arh. nr. 88335.	Constanța	↑↓	ΔII	—	—	—	4,750
432	Netzhammer : BSNR, XXII, 1927.	București	↑↓	—	—	HCKH	—	1,320
433	Pick, 451.		?	—	—	—	E	11 mm
434	V. Canarache, la Muz. arh. nr. 88328.	Constanța	↑↓	—	—	BRONZ	—	4,750
435	V. Canarache, la Muzeul arh.	Constanța	↑↓	—	—	BRONZ	—	4,750

GRUPA I — DRAHMA ARHAICĂ

8,400 gr — Sec. VI î.e.n

TABEL GENERAL : 1 : 10 — PLANȘA 1—4

Prezentînd acum cîteva monede istriene de un tip și un gramaj neatribuit de Pick, și nici de cercetătorii următori, socotim că rămîne valabilă afirmația pe care am făcut-o în 1953, într-o comunicare la Academia R.S.R., și anume că Istria a bătut menedă arhaică în jurul ponderei de 8,400 gr, încă din prima jumătate a sec. VI î.e.n. Este vorba pe drachma groasă, cu pătrat adîncit și cu capetele inversate, care cîntărește peste 8 gr. Fără discuție, după severitatea iconografică, și după gramajul ridicat este o drahmă arhaică, fără nici o legătură cu masa drahmelor clasice grecești de la Istria. Prescurtarea legendei precum și caracterul tipic al grafiei ne duce către jumătatea sec. VI î.e.n.

Să încercăm un mic inventar al monedelor istriene cunoscute astăzi :

O monedă din colecția Muzeului Odesa, cu caracter arhaic, groasă, grea, cu pătratul bine adîncit și cu legenda prescurtată fusese publicată de Pick în 1898 (Pl. 3, Tab. 5) fără să i se precizeze greutatea. Mai tîrziu C. Moisil a publicat în Buletinul Societății Numismatice Române, două drachme arhaice, din colecția Sinadino și din colecția Netzhhammer, prima cu greutatea de 8,360 gr, (Pl. 4, Tab. 1) iar a doua de 8,260 gr (Pl. 4, Tab. 2).

Un al patrulea exemplar, de 8,150 gr, găsit la Peceneaga, lîngă Mangalia, a intrat apoi în colecția Academiei (Pl. 3, Tab. 4).

În 1932 era în colecția V. Canarache o arhaică istriană de 8,420 gr, găsită la Mangalia, care însă s-a pierdut.

Al șaselea exemplar, de 8,200 gr (Pl. 2) a fost găsit de învățătorul C. Sulă, într-un tumul de la marginea satului Vadu și dăruit lui V. Canarache.

Un al șaptelea exemplar, de 8,100 gr (Pl. 1), găsit în 1949 la ~~Mah-~~ ^{mudîa}, o dată cu cele semiarhaice din grupa II-a, au intrat împreună cu moneda precedentă de la Vadu, în colecția V. Canarache, donată Muzeului de arheologie Constanța.

Desigur că la o cercetare mai stăruitoare s-ar mai putea găsi monede istriene primitive și în alte colecții din țară și din străinătate. S-ar părea că în colecția transferată de Academie Institutului de arheologie (unde n-am avut acces) ar exista câteva monede arhaice și mai multe din seria pe care o vom prezenta mai departe.

Să ne mulțumim însă, cu această încercare de clasare tipologică și ponderală, cu gruparea de față, destul de bine susținută, deocamdată, prin cele 7 exemplare cunoscute, al căror gramaj ne confirmă existența la Istria a drahmei arhaice grele. Într-o vreme care ne duce destul de aproape de sistemele ponderale primitive, folosite înainte de inventarea monedei propriu-zise. Sînt sisteme monetare care au fost menținute și după inventarea monedei sau care au trecut așa cum erau — cu ușoare modificări — în sistemele monetăriei organizate a lumii greco-asiatice și clasice.

Este cunoscut că în lumea caldeo-asiriană se foloseau simultan două sisteme ponderale, unul fiind exact dublul celuilalt, primul cu titlul și greutatea regelui, celălalt, cu greutatea țării — sisteme numite de metrologi, seria **forte** și seria **slabă**.

<i>Seria forte</i>		<i>Seria slabă</i>	
1) talantum	= 60.552 gr.	talantum	= 30.276 gr.
2) mina	= 1009,200 gr.	mina	= 504,600 gr.
3) sicla	= 16,820 gr.	sicla	= 8,410 gr.

Considerînd că în seria slabă totul se reduce la jumătate, înseamnă că cea mai folosită unitate, sicla, avea acum numai 8,410 gr, măsură care ne interesează în mod special cu atît mai mult cu cît subunitatea siclică a seriei slabe nu măsură, într-o vreme ceva mai tîrzie, numai aurul, ci și argintul.

Din acest dublu etalon primitiv s-au născut sistemele multiple ale monedelor grecești. Chiar înainte de inventarea monedei, lumea greco-asiatică folosea etalonul dublu, pentru a simplifica în operațiile comerciale raporturile complicate dintre aur și argint.

Odată ce s-a răspîndit practica folosirii simultane a celor două sisteme, atît pentru aur cît și pentru argint, s-a putut folosi mai tîrziu, aproape peste tot, sicla de 8,410 gr, deși funcționa și dublul ei, de 16,820 gr, așa cum găsim la electronii din Cyzic, Phocaea și Milet. Însuși daricul de aur avea de astă dată 8,410 gr, unitate generalizată și la argint, mai ales în provinciile împărătești și în satrapiile lor.

Toate provinciile litoralului asiatic al Pontului Euxin și toată civilizația greco-asiatică din spațiul egeic au cunoscut, la începutul epocii istorice, această unitate a siclei ușoare de 8,410 gr, unitate impusă desigur de Darius, ca unitate ponderală pentru monede, și înspre orașele și cetățile care abia se ridicaseră în Pontul nord-vestic, căci împăratul perșilor nu permitea orașelor grecești să bată monede de aur. Acest lucru era rezervat exclusiv regelui. Orașele aveau dreptul să bată numai monede de argint.

Se știe cum s-a desfășurat expediția lui Darius în regiunile noastre. Întreaga flotă grecească aliată a perșilor a plecat spre gurile Dunării și a înaintat pe Istru cel puțin până la Noviodunum (Isaccea). Pe partea cealaltă, imensa armată a lui Darius, cu regii și satrapii asiatici, cu imense cantități de bagaje și provizii, după ce a aruncat un pod peste Bosfor, a trecut în Thracia și a avansat spre Dobrogea de azi, până la Dunăre, unde s-a întâlnit cu comandanții greci care construiseră celebrul pod peste Dunăre.

Se înțelege că Istria, situată atât de aproape de gurile Dunării și de Noviodunum, n-a putut rămâne neinfluențată de această colosală mișcare. Putea ea să nu aibă în această epocă, adică în jurul anului 513, o monedă care să asigure schimburile intense ce se făceau în acest spațiu în timpul prezenței lui Darius aici? Și această monedă putea fi oare independentă de gramajul sistemului monetar folosit de Darius și de armatele lui?

Iată o explicație plauzibilă a prezenței drahmei de 8,410 gr, prima drahmă arhaică bătută de orașul Istria.

Fie că istrienii cunoșteau moneda înainte de venirea armatelor lui Darius, fie că a fost adusă de acesta, ea răspunde unei necesități economice imperioase: aceea de a ușura comerțul într-o regiune atât de bogată și atât de activă. Oricum, sistemul ponderal de 8,410 gr respecta sistemul asiatic slab de care am vorbit mai sus și în care sicla de 8,410 gr era folosită atât la aur cât și la argint.

Aceasta este drahma istriană arhaică.

Pl. 1



$\frac{8,100}{\text{gr.}}$

TAB. 5

$\frac{5}{1}$



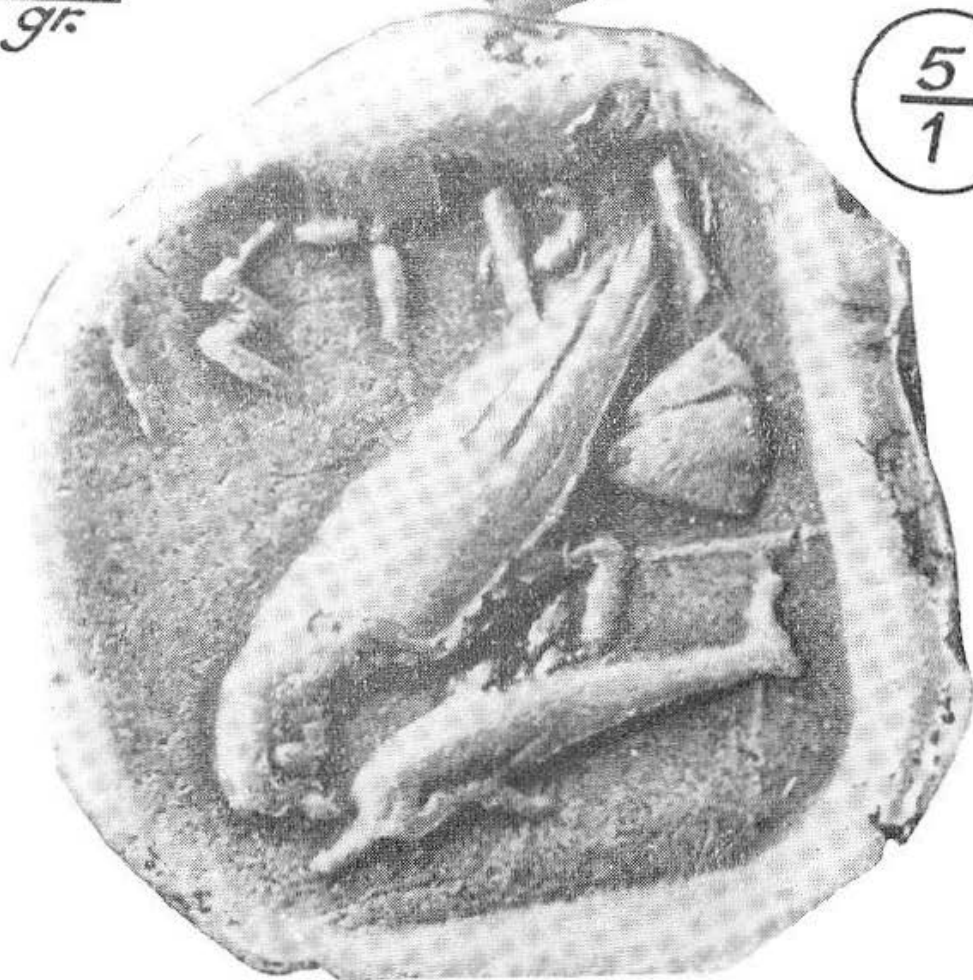
PL. 2



8.200
gr.

TAB. 3

$\frac{5}{1}$



PL.3

$\frac{3}{1}$



$\frac{8,180}{\text{gr.}}$

TAB.4



$\frac{8,100}{\text{gr.}}$

TAB.5

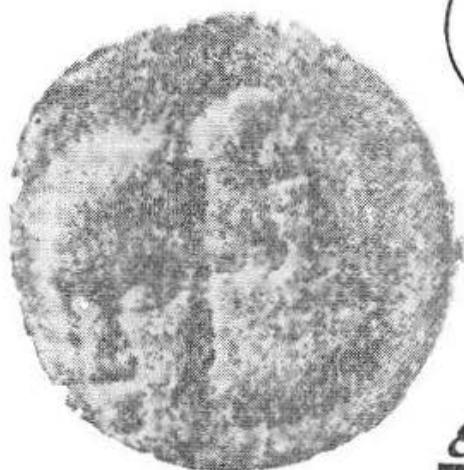


fără greutate

TAB.6

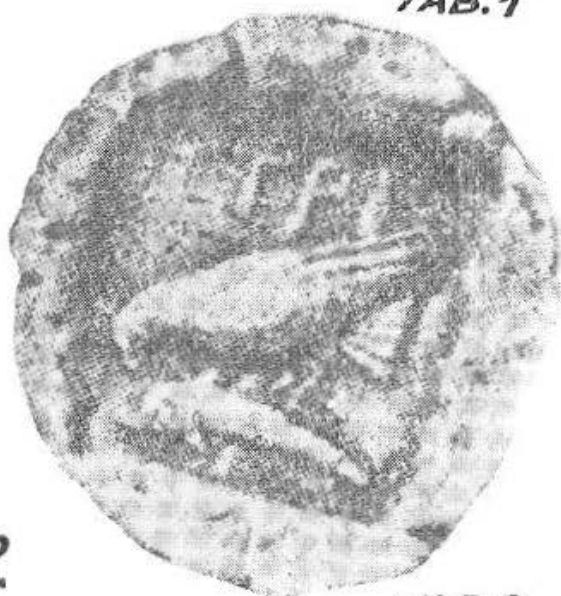
Pl. 4

$$\frac{3}{1}$$



8,360
gr.

TAB. 1



8,260
gr.

TAB. 2



8,200
gr.

TAB. 3

GRUPA A II-A. DRAHMA EGINETICĂ

7,100 GR — SEC. V—IV Î.E.N.

TABEL GENERAL : 11—18 PLANȘA 5—6

Să ne ocupăm acum de monedele semi-arhaice.

Anume, este vorba de monede cu aceeași legendă scurtă ca și cele primitive de 8,410 gr din grupa anterioară : ΙΣΤΠΙ. Monedele continuă să aibă pătratul adâncit, cit mai subțiri și cu suprafața mai întinsă, dar nici un semn monetar nu apare pe revers, unde scena vulturului cu delfinul continuă a fi rigidă.

Cele două portrete inversate de pe avers nu mai au acum trăsăturile și atitudinea profund arhaică de pe monedele din prima grupă, ci au căpătat o față prelungă, mobilă, expresivă. Părul apare ca niște țepi la unul din capete, iar la celălalt, este vizibil ondulat. Și aici, ca și mai înainte, unul din capete arată a fi trist, pe cînd celălalt suride.

Monedele au o greutate de 7 gr, uneori ceva mai mult, dar deseori sub această greutate.

Sîntem, desigur, în prezența vechiului sistem eginetic de 7,100 gr dragma de zece oboli, derivată din vechile sisteme ponderale caldeo-asiriene. (Conf. F. Lenormat „Sistemul eginetic“ la Daremberg Saglio).

Trei exemplare diferite din această categorie au intrat în 1949 în colecția mea. Ele provin de la ing. Gh. Dumitrescu, care le-a găsit, împreună cu alte cinci exemplare asemănătoare și cu o singură drahmă istrieană arhaică de 8,410 gr la Mahmudia, pe Dunăre, mai jos de Tulcea, în apropierea Salsoviei, cu ocazia săpării unui puț.

Grupa a doua din tabelul general este formată din mai multe exemplare, de tip ponderal eginetic, tot cu pătratul adâncit, aflate în diverse colecții și notate de Pick : Milano 7,010 gr ; Leningrad 6,800 gr ; Athena 6,820 gr ; Berlin 6,370 gr. La acestea se adaugă ale noastre de la Mahmudia, dintre care două se află acum la Academie, iar a treia la Muzeul din Constanța. Această grupă cuprinde monede destul de vechi față de monetăria elenistică despre care vom vorbi mai departe și ar putea deci să fie totuși de epocă attică.

În grupa a II-a intră și exemplarele pe care Pick le-a considerat în mod greșit că ar fi primele monede bătute la Istria. Cauza confuziei provine de la faptul că el nu cunoștea gramajul monedei nr. 405, II, 20, de la Odesa. Cercetînd acum tot ce se știe despre această monedă sau despre exemplare similare, considerăm să ea este tipic arhaică și că nu greșim dacă am trecut exemplarul lui Pick, nr. 405, II, 20 (Pl. 1, Tab. 6) la grupa I-a, care cuprinde drahmele primitive de 8,410 gr.

PL. 5



TAB. 12

6.950
gr.



PL. 6

$\frac{3}{1}$



$\frac{6,950}{\text{gr.}}$



TAB. 12



$\frac{6,920}{\text{gr.}}$



TAB. 13



$\frac{6,650}{\text{gr.}}$



TAB. 17

GRUPA A III-A — PRIMELE SEMNE MONETARE

PONDERE EGINETICĂ — SEC. IV Î.E.N.

TABEL GENERAL : ~~19~~—20. PLANȘA 7—8

Cu grupa a III-a se termină variantele socotite de noi arhaice, cu legenda prescurtată ΙΣΤΡΙ. Dar acum, așa cum se poate vedea în planșa 7, cele două capete de pe avers cu coafură bogată, capătă cu totul — altă expresie, monedele se depărtează de stilul greu al primei grupe și se apropie de formele attice.

La primul portret de pe avers se poate observa că părul, pieptănat cu un început de cărare, este sburlit la spate. Șuvițele, ridicate în sus, amintesc de țepii de la monedele din grupa a II-a. Apropierea cu aceste monede o dovedește și faptul că acum, apare, sub delfinul de pe revers, pentru prima dată o literă singulară — la un exemplar O, (Pl. 8, Tab. 20) la altul E culcat (Pl. 8, Tab. 19). La unele extremități ale literelor apar și foarte ușoare semne de început de punctare.

Sintem de fapt în epoca drahmei cu sistemul eginetic primar de 7,100 gr. Exemplarele noastre arată că gramajul începe să scadă puțin, ceea ce se poate explica prin diverse cauze : o cîntărire greșită a pastilei, o uzură îndelungată a piesei, practica destul de răspîndită de a se „rotunji“ cu pila sau cu dalta o monedă, în scopul de a se obține o cantitate, fie cît de mică de metal prețios. Să mai adăugăm că mone-tăriile din mai toate orașele grecești diminuau în mod oficial cantitățile — ce-i drept neînsemnate — din monede, cu scopul de a face economie de metal.

Cauza principală a scăderii este însă faptul că în toate centrele monetare, sistemele ponderale se schimbau foarte des, după împreju-rări uneori numai cu fracțiuni de oboli, dar deseori cu oboli întregi.

Sistemul monetar rămînea deocamdată cel inițial, dar cu timpul diminuarea ducea la proclamarea unui nou sistem ponderal propriu. De altfel, în măsura în care avansăm cu prezentarea cronologică a mone-delor istriene, vom vedea că scăderea greutății apare din ce în ce mai des.

PL. 7



TAB. 20

6,800
gr.



PL. 8

$\frac{3}{1}$



$\frac{6.800}{gr.}$

TAB. 19



$\frac{6.800}{gr.}$

TAB. 20

GRUPA A IV-A — EPOCA DE TRANZIȚIE

7,000 GR — SEC. IV Î.E.N.

TABEL GENERAL : 21—89. PLANȘA 9—11

Socotim că monedele grupate aici reprezintă un moment culminant al monetăriei istriene. În adevăr, ele reprezintă epoca de tranziție care de la stilul și gramajul arhaic din sec. VI și V î.e.n., de la legenda prescurtată din acea epocă ne duce acum la începutul sec. IV, când totul se schimbă.

Monedele marchează de fapt despărțirea a două lumi : pe de o parte lumea oligarhiei istriene în dispariție cu monedele ei arhaice și cu legenda prescurtată, pe de altă parte lumea nouă a democrației, care se afirmă prin stilul nou, dar mai ales prin legenda întreagă ΙΣΤΡΙΑ , care va duce curînd la ΙΣΤΡΙΑΝ și la monedele de bronz, ceea ce înseamnă „moneda istrienilor“.

Reproducem în planșele 9 și 10 două tipuri diferite ale reprezentării capetelor întoarse de pe avers din care se vede că portretistica nu mai este statică, ci a început să capete oarecare fantezie, lăsînd loc personalității maestrului monetar sau atelierului respectiv, ceea ce se va vedea mult mai deslușit din tabelele grupei elenistice.

Pe aversul din planșa 11, tabelul 24, părul este încă țepos, ca la monedele anterioare semi-arhaice, dar toate trei reversurile poartă acum o literă, care nu este sub delfin, ci sub coada vulturului. Greutățile, ușor variate, între 6,900 gr, de 6.650 gr și 6,550 gr ca și la precedentă grupă oscilează atît în jurul ponderei de 7,000 gr, ceea ce ne îndreptățește să socotim că și această grupă aparține sistemului vechi eginetic de 7,100 gr.

PL.9



TAB.53

6.550
gr.

5
1



PL.10



TAB.46

$\frac{6.650}{9r}$



Pl. 11

$\frac{3}{1}$



$\frac{6.900}{gr.}$

TAB. 24



$\frac{6.650}{gr.}$

TAB. 46



$\frac{6.550}{gr.}$

TAB. 53

GRUPA A V-A — EPOCA ELENISTICĂ

6—5 GR — SEC. IV—III Î.E.N.

TABEL GENERAL 90—304 — PLANȘA : 12—22

Din tabelul general, au fost luate în considerare aproape 200 de exemplare diferite, de la nr. 90—304 și anume într-o ordine succesivă din punct de vedere ponderal începînd de la 5,990 gr, adică de la 6 gr, dacă ținem seama că vreo cîteva puncte au putut fi pierdute printr-o minimală uzură sau din altă cauză. Ordinea merge astfel descrescînd de la 6 pînă la 5 gr.

Oricît de convențională ar părea clasarea, trebuie să recunoaștem că această grupă a V-a constituie un tot ponderal și iconografic, adică un stil pe care-l putem socoti tot atît de unitar pe cît este de caracteristic elementul principal al scrisului, puternic punctat la toate extremitățile. Nu poate încăpea nici o îndoială că grupa aparține sec. IV—III î.e.n.

Faptul este întărit — dacă mai era nevoie — și de abundența și diversitatea semnelor monetare, chiar și a monogramelor aflate sub del-fin, sub coada, aripa și ciocul vulturului. Extremitățile unghiulare ale semnelor ajutătoare sînt ca și la legendă, totdeauna puternic și abundent punctate. Practica aceasta a fost folosită și răspîndită atît în Asia, Grecia și Macedonia — începînd de la Filip al II-lea — cît și în părțile traco-danubiene.

Mai trebuie să lămurim diferența de 1 gr dintre 6 și 5, atît de mult mărunțită în tabelul nostru de la nr. 90—305, în care găsim :

5,990 gr	—	5,980 gr	—	5,970 gr	—	5,960 gr	—	5,950 gr	—	5,930 gr	—
5,920 gr	—	5,900 gr	—	5,880 gr	—	5,870 gr	—	5,860 gr	—	5,850 gr	—
5,840 gr	—	5,830 gr	—	5,820 gr	—	5,800 gr	—	5,780 gr	—	5,770 gr	—
5,760 gr	—	5,750 gr	—	5,710 gr	—	5,700 gr	—	5,690 gr	—	5,670 gr	—
5,650 gr	—	5,630 gr	—	5,500 gr	—	5,480 gr	—	5,460 gr	—	5,440 gr	—
5,420 gr	—	5,400 gr	—	5,380 gr	—	5,370 gr	—	5,350 gr	—	5,300 gr	—
5,280 gr	—	5,250 gr	—	5,220 gr	—	5,200 gr	—	5,180 gr	—	5,150 gr	—
5,120 gr	—	5,100 gr	—	5,090 gr	—	5,070 gr	—	5,050 gr	—	5,000 gr	

Această diferență, care e constantă, fără îndoială că nu este întâmplătoare. Este sigur, că ea corespunde unei organizări sistematice care anume, încă nu putem ști. Chiar dacă ar fi să luăm în considerare afirmația majorității vechilor metrologi, după care oreșele grecești au bătut monedă pe baza unor sisteme ponderale diferite, Istria a avut totuși în vedere că atelierele ei să bată, „în jurul” acelor sisteme străine, variațiuni de greutate care să le apropie. Aceasta, pentru ca schimburile să se poată face mai ușor, transformările valutare fiind mai simple.

Cunoscând sistemele uzuale de pe celelalte piese, vom putea înțelege în ce măsură s-a ajustat ponderea monedelor noastre.

Ar fi poate mai simplu să încercăm divizarea sau multiplicarea sistemului nostru de bază din epoca elenistică, formulind o idee care la început poate părea îndrăzneată. Odată sistemul monetar fixat, să zicem, la 6 gr dragma (egală cu 6 oboli) s-ar fi putut ca, în măsura necesităților, să se bată serii diferite de drahme, care să aibă 1, 2, 3 sau mai multe puncte subdivizionare, scăzute ori adăugate ponderii de bază.

În astfel de cazuri era ușor ca în diferitele piețe comerciale străine să se trimită o anumită cantitate de drahme mai grele sau mai ușoare. Poate tocmai pentru recunoașterea acestor emisiuni speciale cu fracțiuni, seria drahmelor elenistice poartă pe revers 2, 3 și chiar 4 semne. Unul din semne putea fi al magistratului și altul al maestrului monetar, dar celelalte puteau fi semnele de plus sau minus față de dragma oficială.

Numai un studiu aprofundat ne va putea eventual duce în viitor la stabilirea cauzelor acestor fluctuații, atât la Istria cât și în restul lumii elenistice.

Dacă am admite de exemplu că avem de-a face, pentru toată epoca elenistică la Istria, cu sistemul eginetic scăzut, adică cu 6 gr (Polux dă 5,916 gr, iar Plutarch dă 5,865 gr cf. F. Lenormant), ar trebui să considerăm că anticii înșiși marcau diferite gramaje pentru aceeași pondere și că a existat realmente o instabilitate.

O astfel de teorie ar putea fi extinsă și asupra celor două grupe anterioare, așa cum am arătat și în cele câteva rînduri care ne introduc în grupa a VI-a.

Va mai trebui să se urmărească dacă sistemul ponderal eginetic nu a avut el însuși la Istria — ca și la Sinope și în alte părți greco-asiatice — continue și treptate scăderi — neînsemnate — care au dus cu timpul la adaptarea unui nou sistem ponderal, apropiindu-se în cele din urmă de dragma olimpică de 4,880 gr, de cea persană de 5,500 gr sau ... ?

Pe de altă parte, cu toate că metrologii au abandonat studierea acestor fracționări, existent în mai toate orașele grecești, va trebui să se

urmărească în ce măsură aceste fluctuații răspundeau unei necesități de ordin valutar a piețelor comerciale, fără să fi fost nevoie de instaurarea unui nou sistem ponderal.

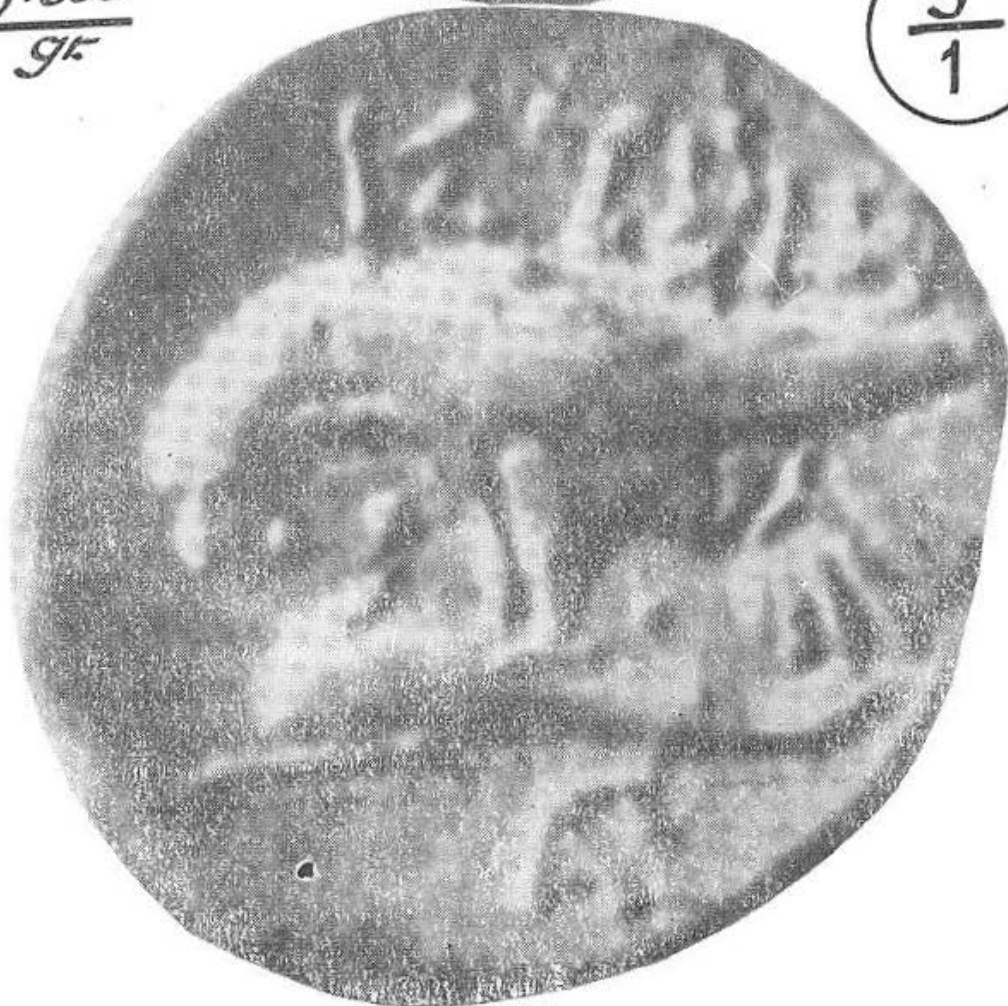
Rezultatele și continuele scăderi de unități ponderale are putea avea însă o explicație cu totul nouă. Nu cumva la sistemul ponderal al orașului se adăuga totdeuna, sau se scădea — după necesități — un obol, o jumătate, un sfert sau chiar o și mai mică fracțiune de obol? În acest caz drahma oficială a putut fi de mai multe măsuri, pentru a face față la tot felul de cumpărături, pe toate piețele, fără să mai fie nevoie de mărunțiș.

Pl. 12—13



$\frac{5.800}{\text{gr}}$

TAB. 142



Pl. 14—15



TAB. 168

5.720
gr.



PL. 16

$\frac{3}{1}$



5.800
gr.

TAB. 144



5.800
gr.

TAB. 146



5.750
gr.

TAB. 159

PL. 17

$\frac{3}{1}$



$\frac{5,800}{\text{gr.}}$

TAB. 147



$\frac{5,800}{\text{gr.}}$

TAB. 148



$\frac{5,750}{\text{gr.}}$

TAB. 163

PL. 18

$\frac{3}{1}$



5,800
gr.

TAB. 142



5,800
gr.

TAB. 143



5,700
gr.

TAB. 176

Pl. 19



5.720
gr.

TAB. 168



5.500
gr.

TAB. 226



5.400
gr.

TAB. 252

Pl. 20

$\frac{3}{1}$



5,500
gr.

TAB.218



5,500
gr.

TAB.219



5,500
gr.

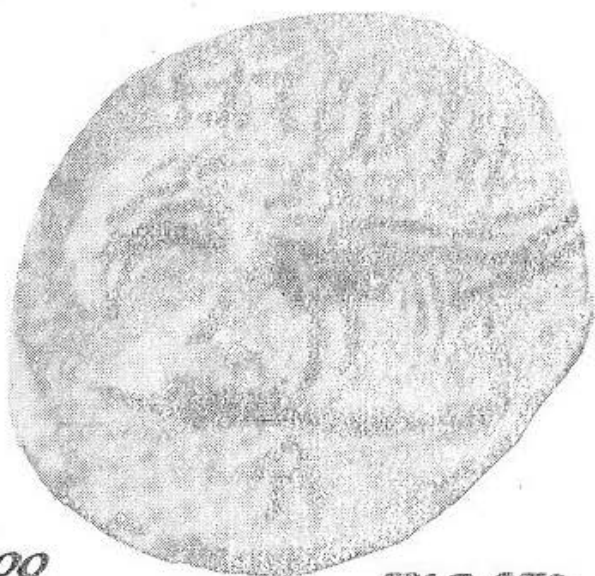
TAB.220

PL. 21



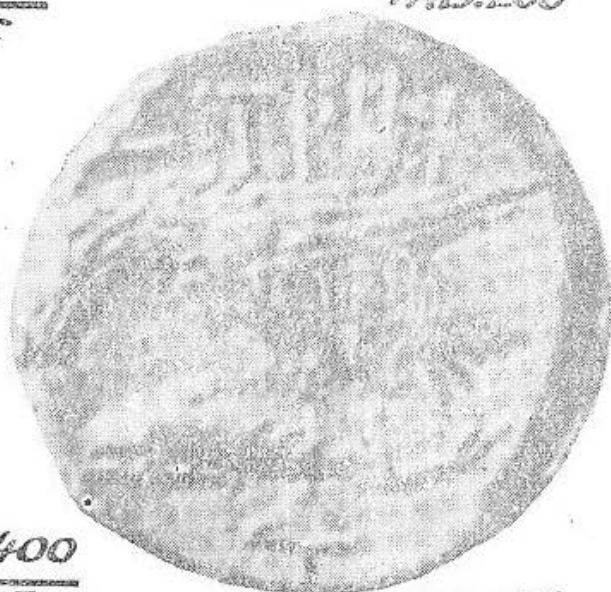
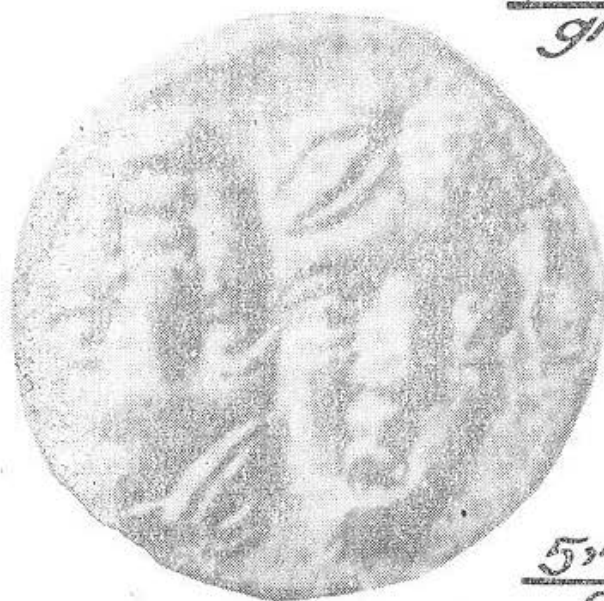
5,510
gr.

TAB. 216



5,400
gr.

TAB. 250

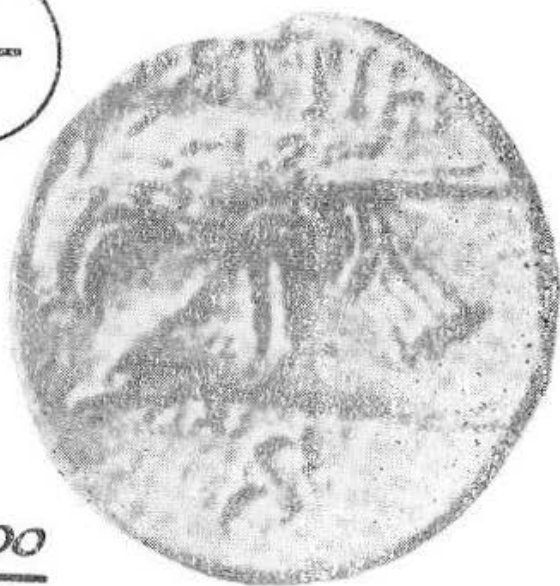


5,400
gr.

TAB. 251

Pl. 22

$\frac{3}{1}$



5,500
gr.

TAB.221



5,500
gr.

TAB.222



5,350
gr.

TAB.263

GRUPA A VI-A — EMISIUNEA CU A SUB DELFIN

PLUS ȘI MINUS 6 GR — ÎNCEPUTUL SEC. IV Î.E.N.

TABEL GENERAL : 90—304. PLANȘA : 23—26

Fie că a fost bătută la începutul sec. IV, așa cum presupunem, fie că a fost intercalată între seriile de la mijlocul aceluiași secol, seria pe care o prezentăm aici nu ne-a oferit elemente destul de precise pentru ca să-i putem fixa cu destulă exactitate epoca. De aceea cititorul trebuie să înțeleagă că grupa a VI-a este un fel de appendice la grupa a V-a.

Observăm de la început că legenda prezintă anumite particularități care trebuie luate în seamă. În special litera  Σ nu are bucle deschise

ci drepte, iar litera H este aproape de două ori mai largă de cât la celelalte emisiuni, menținând însă totdeauna aceeași proporție. Alt amănunt: extremitățile literelor nu sînt punctate, ca la emisiunile elenistice, ceea ce ne-a făcut să bănuim că seria aceasta, cu litera A sub delfin, este ceva mai veche. Bănuiala este întărită și de faptul că Pick a publicat un exemplar (Pl. 23, Tab. 58 la noi) foarte clar, cu reversul convex și în genere cu literele destul de asemănătoare cu cele de la grupele I, II și III.

Capetele inversate de pe avers, cu părul pieptănat cu cărare la mijloc, au o expresie mult mai gravă decît cele din grupa elenistică. După aspectul aversurilor, putem considera că emisiunea a fost bătută într-un mare număr de exemplare și că a fost executată cu ștanțe uzate printr-o îndelungată întrebuințare.

Moneda aceasta este desigur produsul unui anumit atelier, dar tot așa de sigur și al unei emisiuni aparte, alta decît aceea a obișnuitelor monede elenistice.

Unele particularități și unele exemplare cu o greutate destul de mare, de peste 6 gr, (tabela noastră generală nr. 33, 51, 55, 58, 59, 60, 67, 70, 71, 77, 79), ne îndreaptă către sistemul ponderal eginetic, greu de 7,100 gr (al grupelor II—III). Pe de altă parte, cele mai multe piese de acest tip formează o adevărată serie de la 6 pînă la 5 gr și chiar sub această greutate, ceea ce ne-ar face să credem că emisiunea cu litera A s-a suprapus peste emisiunile din grupele III, IV și V.

PL.23



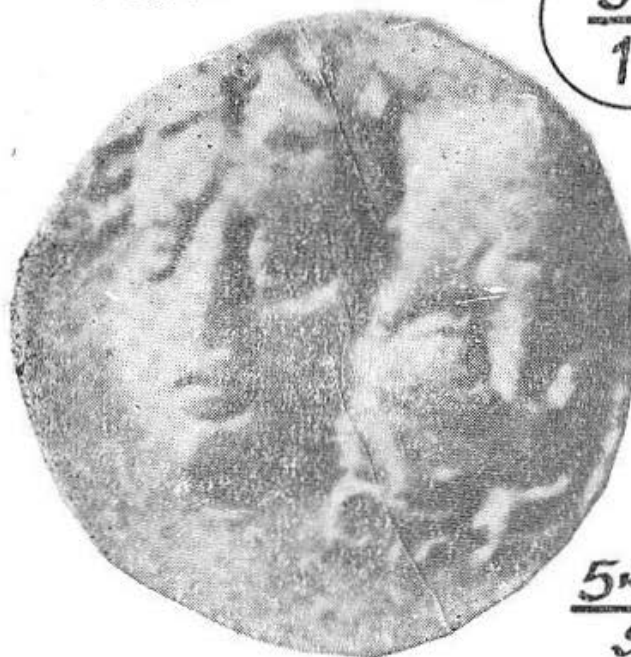
TAB.58

6.390
gr.



Pl. 24

$\frac{3}{1}$



5.800
gr.

TAB. 139



5.800
gr.

TAB. 141



5.650
gr.

TAB. 186

PL. 25

$\frac{3}{1}$



$\frac{5,600}{\text{gr.}}$

TAB. 195



$\frac{5,400}{\text{gr.}}$

TAB. 248



$\frac{5,400}{\text{gr.}}$

TAB. 249

PL. 26

$\frac{3}{1}$



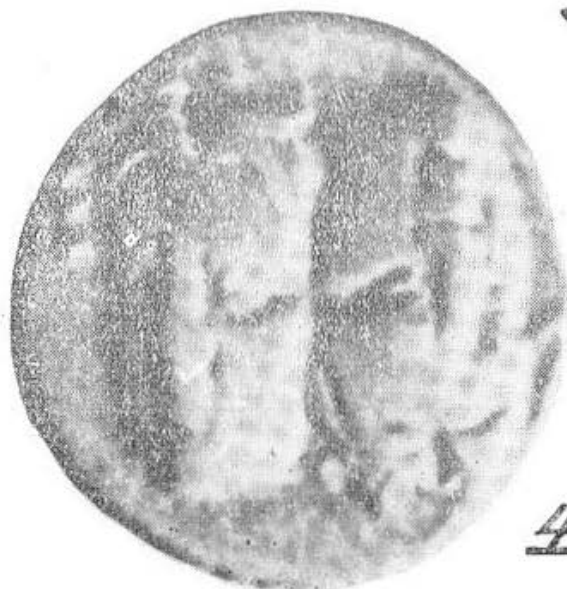
5,300
gr.

TAB.267



5,300
gr.

TAB.268



4,500
gr.

TAB.312

GRUPA A VII-A — IMITAȚII BARBARE

6—4 GR — SEC. III—I I.E.N.

TABEL GENERAL : 397—435 PLANȘA 27—36

1. Monede de bronz placate cu argint.
2. Monede barbare cu reversul inversat.
3. Monede de bronz suflate cu argint.

Continuînd împărțirea pe grupe, ajungem la seria unora dintre cele mai interesante monede, formînd a VII-a grupă și ultima grupă a drahmelor de argint, vizibil barbare, așa cum am intitulat-o aici.

Am găsit diferite categorii de monede barbare, aproape toate nepublicate pînă acum, categorii care, după indicațiile pe care le am, vor putea fi în curînd înmulțite.

Prezentăm aici trei tipuri, total diferențiate, care reprezintă — fără îndoială — serii deosebite, atelier și metal deosebit, concepție de falsificare deosebită — mai naivă sau mai îndrăzneată, dar totdeauna barbară.

Cît privește administrația orașului însăși nu cred că, Istria sau vreun alt oraș din vecinătate să fi practicat, în momente de criză economică metoda falsificărilor atît de des folosită de atîtea provincii sau orașe autonome, de regi și de împărați, de satrapi și chiar de meșteri monetari.

Falsificările de care ne ocupăm au un sîmbure de plumb, de bronz sau chiar de fier, placat ori suflat cu argint, dar nu trădează niciodată mîna dibace a artistului grec.

Atunci cînd, orașele sau conducătorii lor fiind în criză erau nevoiți să facă economii, ei recurgeau la diferențe de valoare a metalului, prin degradarea acestuia. „Falsificatorii“ autorizați aveau grijă ca nimic din caracterul stilistic și din valoarea artistică a monedei, nici chiar greutatea ponderală, să nu trădeze falsul.

Cum în expunerea de față este vorba doar de imitațiile barbare, nu vom analiza mai departe problema falsificărilor oficiale, chiar dacă din studiul celor 600 de exemplare de la Istria ar reieși, că ar fi existat și aici o astfel de practică.

Deocamdată am împărțit grupa barbarelor în trei categorii distincte :

1. *Monede de bronz placate cu argint*

Monedele din planșa 29, cu nr. 398 din tabel, planșa 30 cu nr. 407 din tabel, și planșa 31 cu nr. 342 din tabel, nu numai că au legende

barbarizate $\text{I}\Sigma\text{TPHII}$, dar prezintă și alte caracteristici care le trădează. Astfel, la nr. 342 din planșa 31, placa de argint erodată pe spina vulturului de pe revers, trădează simburile, adică miezul de bronz al monedei.

2. Monede barbare cu reversul inversat.

Prezentăm numai trei variante din acest tip secundar, al cărui simbol de pe revers este complet întors spre dreapta.

Semnul monetar ΔII apare regulat sub delfin (ΔI sub coadă și I separat, la dreapta, sub cioc). Semnele de mai sus apar numai la această serie. După aversul monedelor din tabelele 429 și 430, ar putea fi avut o dublă frapă.

3. Monede de bronz suflate cu argint.

Ultimele planșe, 34, 35, 36, ne aduc numai două monede de bronz, a căror ștanțare s-a aplicat direct, pe pasta de bronz, după care au fost suflate cu argint, și nu placate.

Este pentru prima dată când se cunoaște la Istria sau în împrejurimile barbare, acest procedeu de argintare a bronzului.

Cele două monede păstrează încă ușoare urme al poleielii cu argint.

PL. 27



TAB. 407

4,850
gr.



PL. 28



TAB. 413

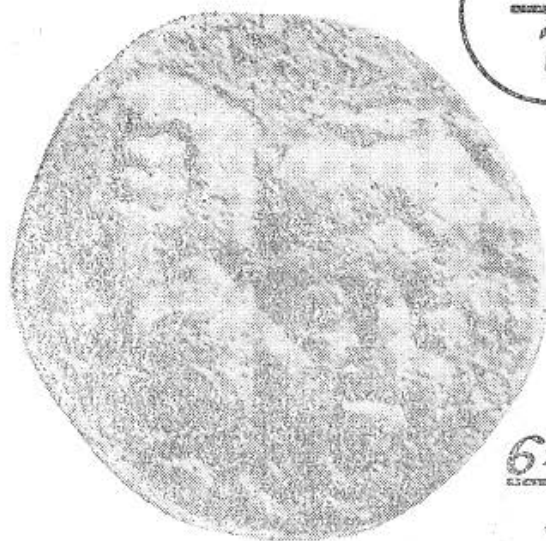
$\frac{4,000}{gr.}$

$\frac{5}{1}$

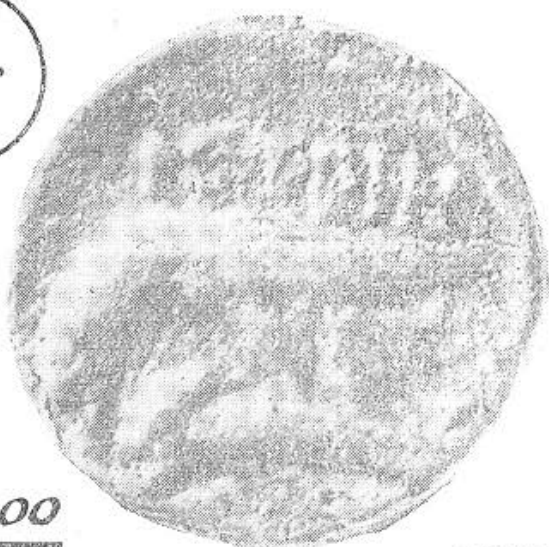


PL.29

3
—
1



6,200
—
gr.



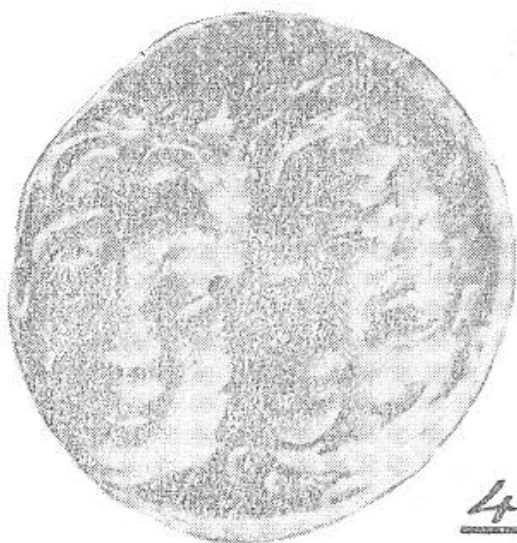
TAB.397



5,900
—
gr.



TAB.398



4,900
—
gr.



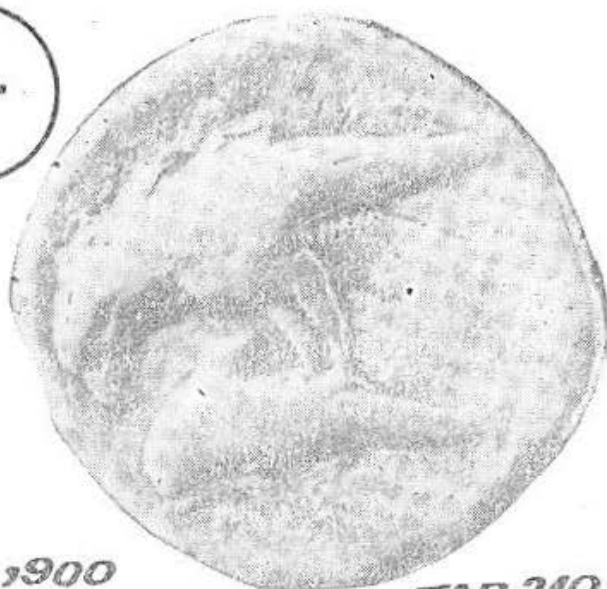
TAB.405

PL.30

$\frac{3}{1}$



$\frac{4.900}{\text{gr}}$



TAB.310



$\frac{4.850}{\text{gr}}$



TAB.407



$\frac{4.300}{\text{gr}}$



TAB.412

PL. 31



4,000
gr.

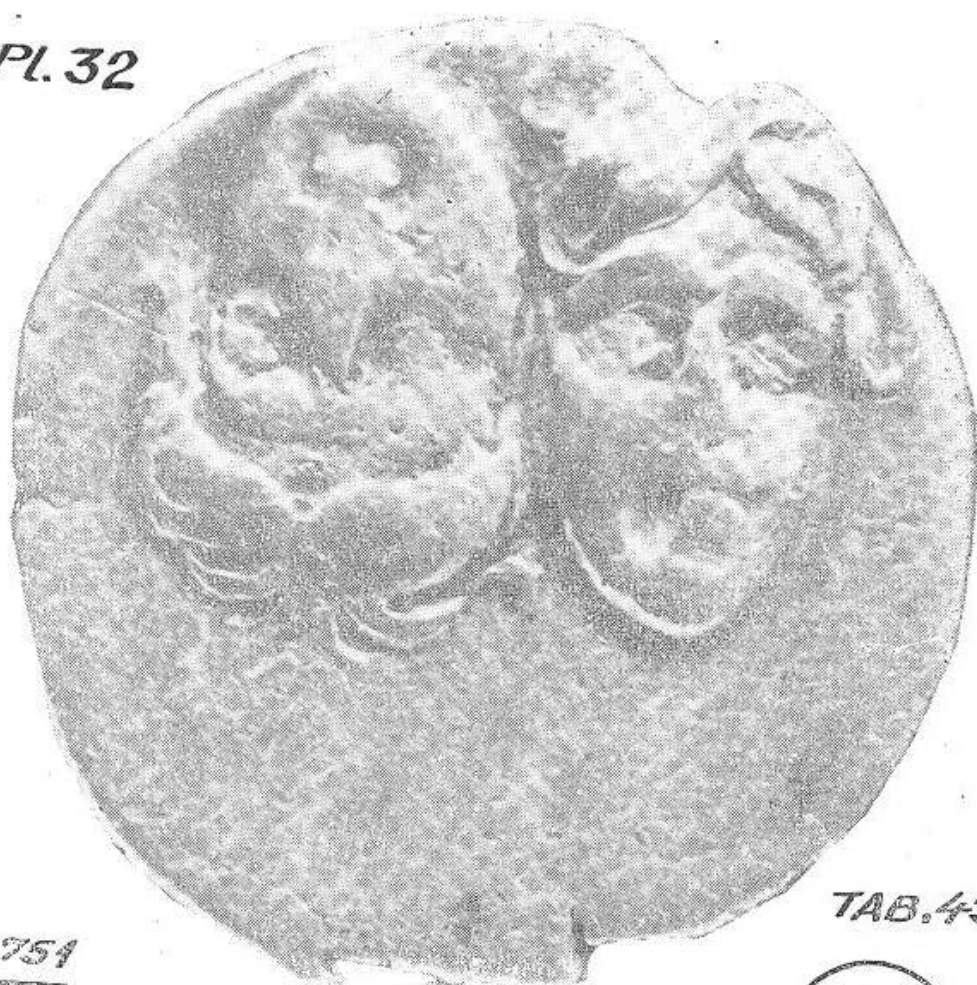
TAB. 413



4,200
gr.

TAB. 342

Pl. 32



4.751
gr.

TAB. 431



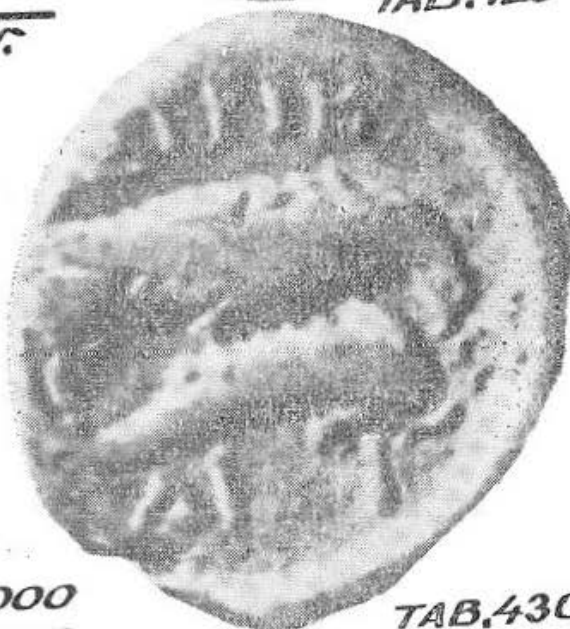
PL.33

$\frac{3}{1}$



5,000
gr.

TAB.429



5,000
gr.

TAB.430



4,750
gr.

TAB.431

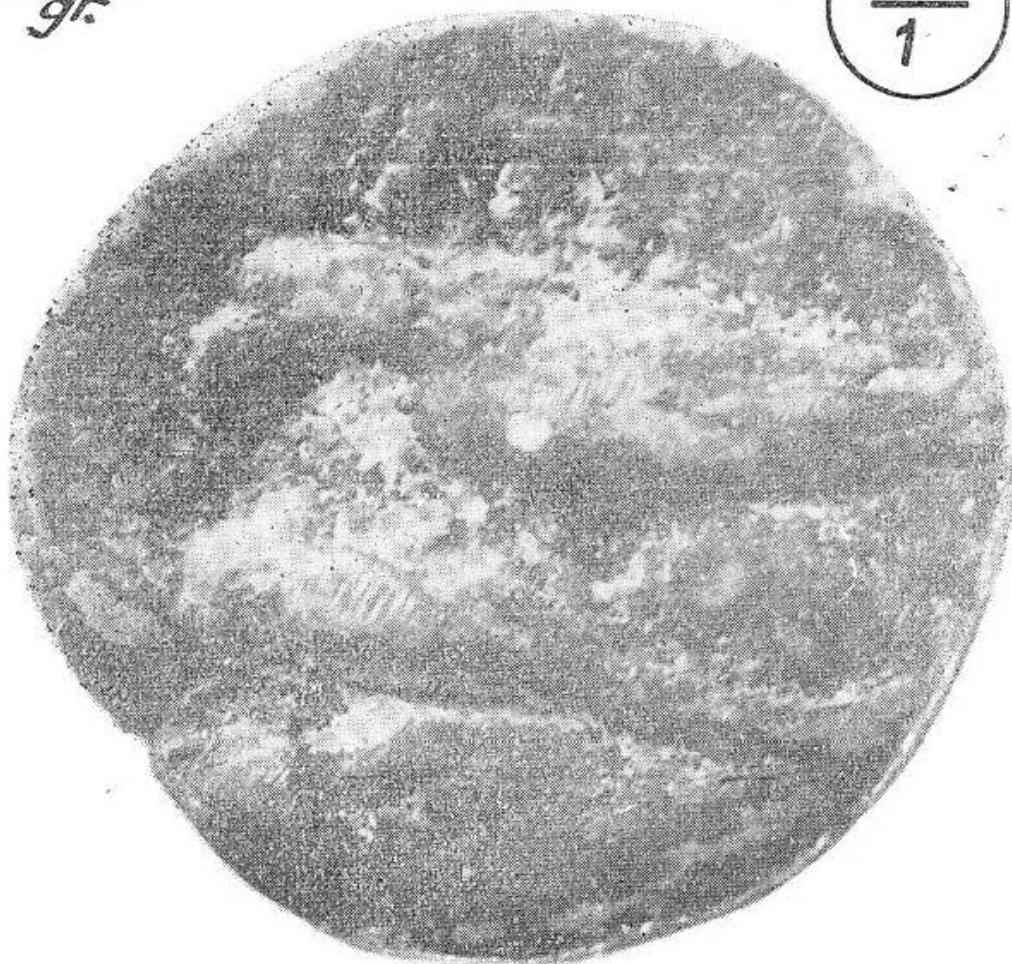
Pl. 34



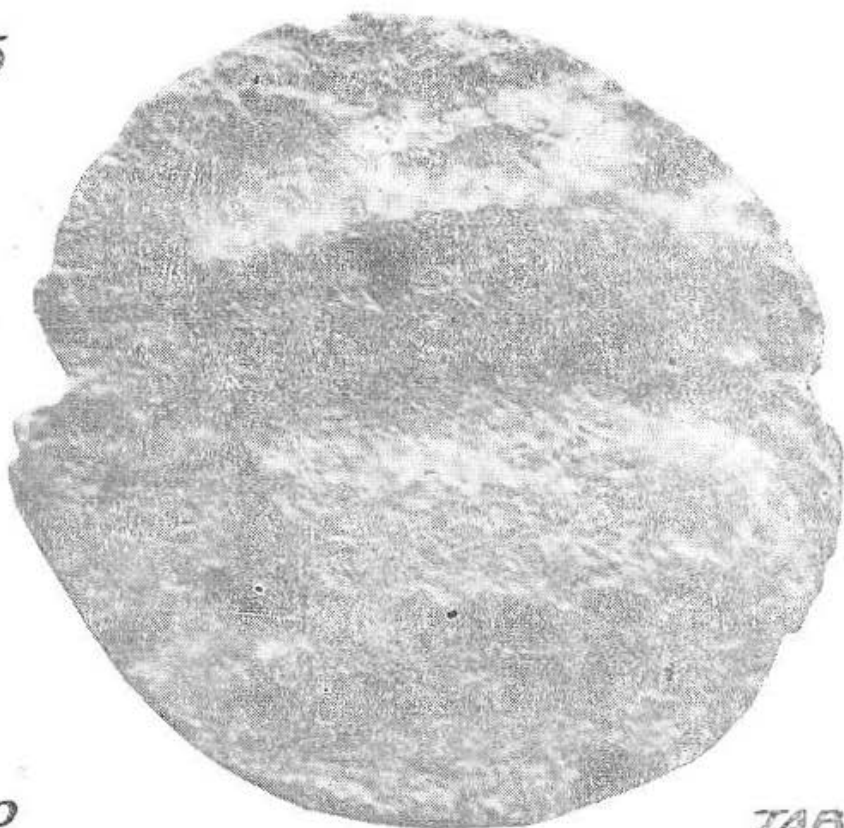
TAB. 434

$\frac{4,750}{gr}$

$\frac{5}{1}$



Pl. 35



4.750
gr.

TAB. 435



PL 36



4,750
gr.

TAB. 434



4,750
gr.

TAB. 435

GRUPA A VIII-A — SUBDIVIZIUNILE DRAHMEI

1,800 — 0,300 GR — SEC. IV IV—III I.E.N.

TABEL GENERAL : 347—396. PLANȘA 37—46

Din tezaurul descoperit la Silistra și achiziționat de V. Canarache în 1930, F. Nuber a primit în schimbul altor monede pontice, un număr de 52 de drahme și subdiviziuni pe care le-a cedat lui Robert Ball din Berlin. Acesta le-a publicat în 1932, într-un catalog bine ilustrat. Reproduserile fotografice din catalog ne-au servit acum atât la gruparea drahmelor elenistice, cât și — mai ales — la prezentarea unui număr mare de subdiviziuni.

Amănuntul cel mai important este că subdiviziunile acestea sînt incontestabil numai subdiviziuni ale drahmelor elenistice din grupa V : portretele de pe avers au aceleași particularități, reversul este întocmai, literele sînt aceleași și ocupă aceleași poziții față de vultur și delfin.

Am înregistrat o succesiune de subunități, începînd de la 1,800 gr, 1,600 gr, 1,400 gr, 1,300 gr, 1,200 gr și 1,000 gr. Neregularitatea subdivizionării ponderale se explică desigur prin faptul atât de evident și discutat mai sus, ca și drahmele de bază, prezentau aceleași neregularități. Conform acestui joc al gramajului mărunț, dacă socotim că la această epocă dragma avea 6 oboli, vom găsi în grupa subdiviziunilor noastre următoarele unități mici : tétrobol — triobol — diobol — tri-hémiobol — obol — tritémorion (hémitrihémiobol) — hémiobol — tri-hémitartémorion.

Pl.37

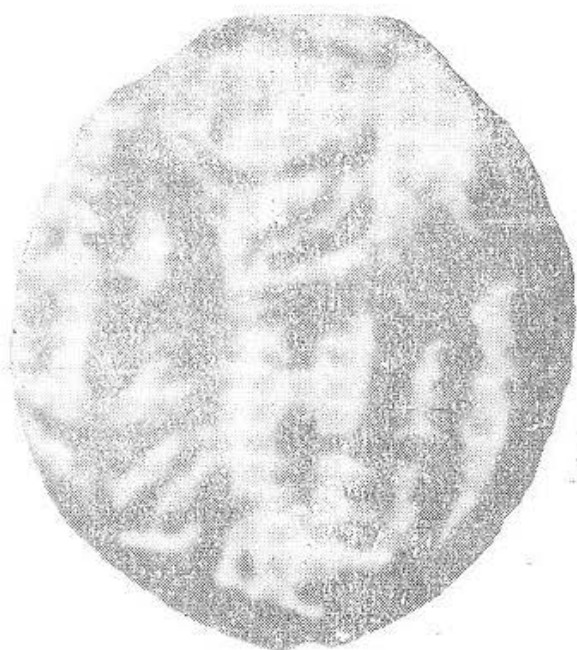


TAB.347

$\frac{1,800}{9\frac{1}{2}}$

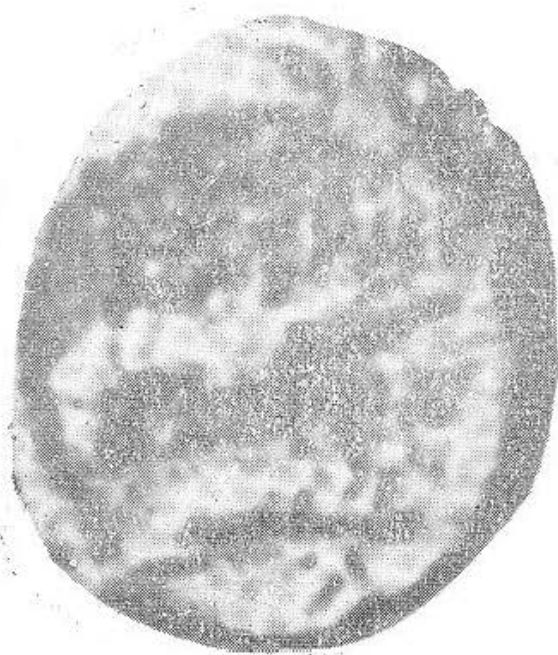


PL. 38



TAB. 348

$\frac{1,600}{gr}$

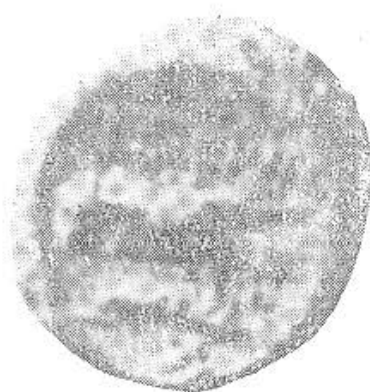


PL.39



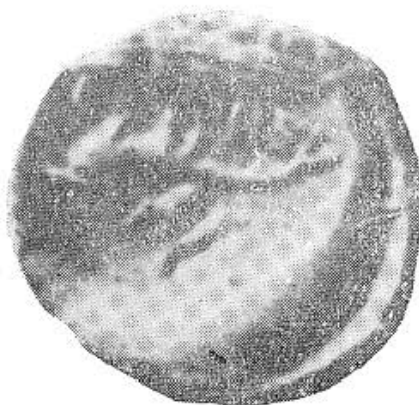
1,800
gr.

TAB.347



1,600
gr.

TAB.348



1,600
gr.

TAB.349

Pl. 40

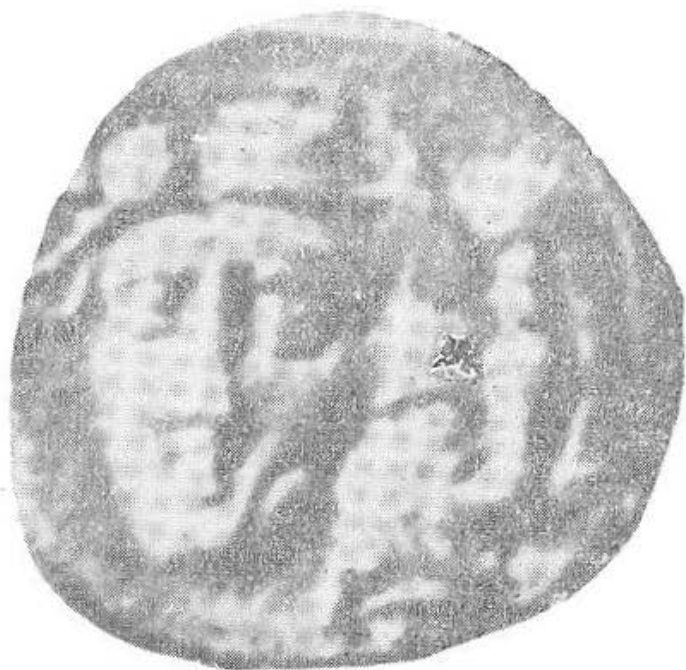


TAB. 358

$\frac{1,400}{gr.}$



PL. 41

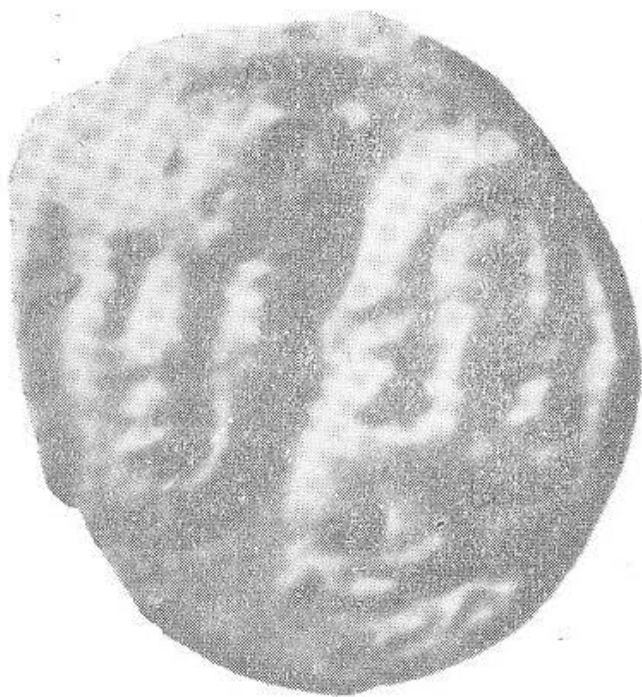


TAB. 361

$\frac{1,400}{9r.}$



PL. 42



TAB. 363

$\frac{1,400}{\text{gr.}}$

$\frac{5}{1}$



Pl. 43



$\frac{1,400}{\text{gr.}}$



TAB.358



$\frac{1,400}{\text{gr.}}$



TAB.359



$\frac{1,400}{\text{gr.}}$



TAB.360

Pl. 44



1,400
gr.



TAB.361



1,400
gr.



TAB.362



1,400
gr.



TAB.363

PL. 45



$\frac{1,300}{\text{gr.}}$

TAB. 373



$\frac{1,300}{\text{gr.}}$

TAB. 374

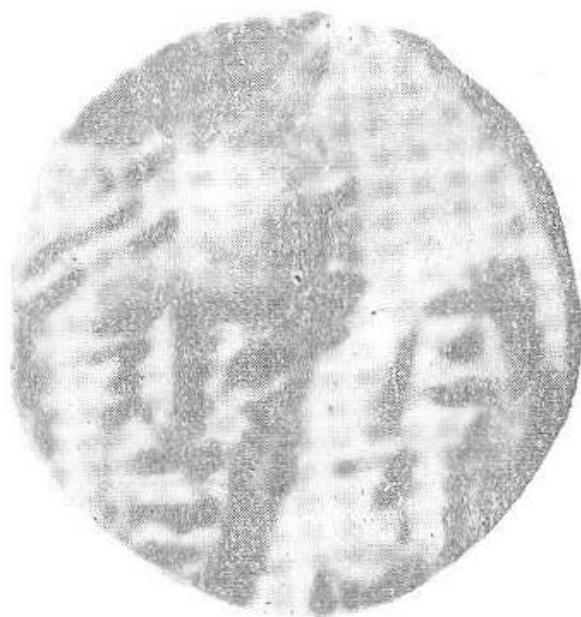


$\frac{1,200}{\text{gr.}}$



TAB. 376

Pl. 46



TAB. 382

$\frac{1,000}{gr.}$



E R A T Ă

Pagina	Rîndul	În loc de:	Se va citi:
33	17	1958	1957
86	nota 60	<i>Dacia</i> , NS, V, p. 68	<i>Dacia</i> , NS, VII, p. 68
101	nota 4	б оннаке	в Оннаке
104	nota 27	бтепное повозжъе и приуерноморы в эпоху	Степное Поволжье и Причерноморье в эпоху
105	12 de jos	a faucilles	6 faucilles
136	4 de jos	Murighiol	Mahmudia
137	11 de jos	Phocacea	Phoceea
193	nota 3, rîndul 2	începutul formării culturii Latène geto-dace la Dunărea de Jos, în <i>MCA</i> , IV	p. 243—252 ; <i>MCA</i> , III, 1957, p. 247—254 ; <i>MCA</i> , V,
202	nota 38, rîndul 2	în a doua jumătate	în prima jumătate
269	9 de sus	astfel, dintre cele	astfel, sint dintre cele
272	nota 3	кнрамика	керамика
295	17 de sus	larg	clar
295	17 de jos	talpă sau o	talpă ca o
295	5 de jos	Propoziția : „Celălalt capăt al toartei este incizată cu linii în unghi“	se suprimă
297	6 de sus	fig. 20	fig. 21
301	4 de jos	nostru	nostru. 68
302	10 de sus	18 d	19 d
309	40	Οὐαλέρ (ιον)	Οὐαλέρ (ιον)
309	41	Ἀθανέων <α>	Ἀθανέων <α>
309	I,53	Εὐσηβῆς	Εὐσηβῆς
310	I,11	Κόρν (ηλιου)	Κορν (ελίου)
310	II,5	Ζωσίμων	Ζωσίμων
310	14	Torquillina	Tranquillina
310	I,27	fiul lui Pharnakos	fiul lui Thodoros
312	30	Artemides	lui Artemis
345	7 de sus	descoperiri	descoperiri
386	nota 118, rîndul 1	în NS	în <i>Dacia</i> , NS
409	nota 3, rîndurile 2—3	могильник раннефеодальной эпоху	могильник раннефеодальной эпохи
429	8 de jos	жеолитическая... в хыршове	Неолитическая... в Хыршове
430	3 de jos	sobeudscha und Beziehungen	Dobrudscha und ihre Beziehungen
431	6 de sus	медтидин (Добрудта)	Меджидия (Добруджа)
434	29 de sus	эллинистический	эллинистический
434	29 de sus	Добрудте	Добрудже
434	30 de sus	вас-конок	раскопок
436	13 de sus	Peef	Peek
438	17 de sus	NS, 1958	NS, II 1958
441	27 de sus	погребальные обряды	погребальные обряды
450	7 de sus	граффита	граффита
451	21 de sus	архимектира	архитектура
451	42 de sus	Forp	Fora
451	47 de sus	Forp	Fora
452	44 de sus	Двуобрядовый могильник ран- нефеодальной эпохи в Капул Виилор	Двуобрядовый могильник ра- нефеодальной эпохи в Капул Виилор
509	5 de jos	307	269